

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI

NAHT SANATININ
GÜNÜMÜZDEKİ TEMSİLCİLERİ VE ÇEŞİTLİ
UYGULAMALAR

Ayşe BAŞARMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Ayşe BAŞARMAK

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI

NAHT SANATININ
GÜNÜMÜZDEKİ TEMSİLCİLERİ VE ÇEŞİTLİ
UYGULAMALAR

CONTEMPORARY REPRESENTATIVES OF NAHT ART
AND VARIOUS APPLICATIONS

Hazırlayan
Ayşe BAŞARMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı yüksek lisans öğrencisi, Ayşe BAŞARMAK tarafından hazırlanan “*NAHT Sanatının Günümüzdeki Temsilcileri ve Çeşitli Uygulamalar*” adlı tez çalışması 29/07/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Hürrem Sinem ŞANLI

Üye.....(İmza)

Doç. Hande KILIÇARSLAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2021

Ayşe BAŞARMAK

İmza

ÖZET

NAHT SANATININ GÜNÜMÜZDEKİ TEMSİLCİLERİ

VE ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Ayşe BAŞARMAK

Danışman: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

2021 - (XIII+83) Sayfa

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı

Jüri

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Prof. Dr. Hürrem Sinem ŞANLI

Doç. Hande KILIÇARSLAN

Naht sanatı, genel olarak hat yazısının kıl testere kullanarak ahşap, metal ya da sedef malzeme üzerine uygulanmasıdır. Naht sanatı, oyuğu ya da kıl testere işi olarak da adlandırılmaktadır. Geçmişte meydana gelen sel ve yangınlar ahşap malzeme üzerine uygulanan naht sanatına ait eserlerin zarar görmesine ya da yok olmasına neden olmuştur. Geleneksel sanatlarımızdan hat, tezhip, minyatür, ebru gibi sanatlar günümüzde yaygın bir şekilde öğretilerek birçok eser ortaya koyulmaktadır ancak naht sanatının bu sanat dallarına göre unutulmaya yüz tutmuş bir sanat olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışma ile naht sanatının bütün incelikleri ile tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını, naht sanatını akademik ve sanatsal olarak gerçekleştiren ve resim, grafik, hat, tezhip, minyatür gibi birçok sanat dalını bünyelerinde barındıran Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve icazetli öğrencisi görsel sanatlar öğretmeni Mesut DİKEL oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcılar ile görüşmeler yapılmış, süreç içerisinde sanatsal incelikleri gözlemlenmiş ve elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Ayrıca Mesut DİKEL hoca ile naht sanatı meşek edilmiş, Mesut DİKEL hocanın hüsn-i hat alanındaki tasarımlarından oluşan vav kreasyonu araştırmacı tarafından ilk defa ahşap oyuğu olarak gerçekleştirilmiş ve sanal sergi olarak sunulmuştur. Ayrıca dünyadaki sanal İslam sanatları müzeleri gezilerek bu müzelerde sergilenen naht sanatı ile ilgili örneklere, sanatçıların yaşam öykülerine, mesleki deneyimlerine ve öne çıkan eserlerine yer verilmiştir. Naht sanatının ön plana çıkarılması ve gelecek nesiller tarafından tanınır hale gelmesi adına değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hat Sanatı, Naht Sanatı, Ahşap Oyuğu, Metal Oyuğu, Sedef Oyuğu

ABSTRACT

CONTEMPORARY REPRESENTATIVES OF NAHT

ART AND VARIOUS APPLICATIONS

M.Sc.Thesis

Preparer: Ayşe BAŞARMAK

Advisor: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

2021 - (XIII+83) Page

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Traditional Turkish Handicrafts Mainart Branch

Jury

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Prof. Dr. Hürrem Sinem ŞANLI

Assoc. Prof. Hande KILIÇARSLAN

Naht art is generally the application of calligraphy on wood, metal or mother-of-pearl material using a jigsaw. It is also called as carving or jigsaw work. Floods and fires in the past have caused damage or destruction of the works of naht art applied on wooden materials. Arts such as calligraphy, illumination, miniature, marbling are widely taught today and many works are produced, but it is observed that the art of naht is an art that has sunk into oblivion compared to these art fields. In this study, it is aimed to introduce the art of naht with all its subtleties and to transfer it to future generations. In the study, action research method, one of the qualitative research methods, was carried out. The participants of the research are Prof. Mehmet Zeki KUŞOĞLU, who performs the art of naht academically and artistically and many other art branches such as painting, graphics, calligraphy, illumination, miniature, and his licensed student, visual arts teacher Mesut DİKEL. In the research, interviews were held with the participants, their artistic subtleties were observed in the process and the data obtained were analyzed descriptively. In addition, the art of naht was practiced with Mesut DİKEL, and the waw creation, consisting of Mesut DİKEL's designs in calligraphy, was performed for the first time by the researcher as wood carving and presented as a virtual exhibition. Virtual Islamic arts museums all around the world were visited and examples of naht art exhibited in these museums, the life stories of the artists, their professional experiences and prominent works were included as well. Evaluations and suggestions were submitted in order to bring the art of naht to the fore and to be recognized by future generations.

Keywords: İslamic Calligraphy, Naht Art, Wood Oygu, Metal Oygu, Sedef Oygu

ÖN SÖZ

Sanat, bir toplumun değerler yansımasıdır. Bir sanat eserinde o toplumun bütün acılarını, mutluluklarını, güzelliklerini ve inceliklerini görmek mümkündür. Geleneksel sanatlarımızdan hat, tezhip, minyatür gibi sanatlar da Selçuklu ve Osmanlı kültürünü geçmişten günümüze taşıyarak bir köprü görevi üstlenmiştir. Bu çalışma sürecinde unutulmaya yüz tutmuş olan geleneksel sanatlarımızdan naht sanatının tüm yönleri ile incelenmesi ve tanıtılması amaçlanmıştır.

Naht sanatı konusunda şahsıma çalışma imkânı sağlayan ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Naht sanatı ile beni buluşturan ve bu alanda ilerlememi sağlayan saygıdeğer Hocam Mesut DİKEL'e, naht sanatının bütün inceliklerini şahsımla paylaşan saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU'na, araştırma boyunca akademik desteğini benden esirgemeyen sevgili eşim Doç. Dr. Uğur BAŞARMAK'a, biricik oğullarım Mustafa Buğra ve Ahmet Burak'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
1.4. VARSAYIMLAR.....	5
1.5. TANIMLAR.....	5
BÖLÜM II.....	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. HAT SANATI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	7
2.2. HAT SANATINDA EKOLLER	9
2.2.1. Şeyh Hamdullah.....	9
2.2.2. Hafız Osman.....	10
2.2.3. Şevki Efendi	10
2.3. HAT YAZI ÇEŞİTLERİ.....	11
2.4. NAHT SANATI	11
2.4.1. Kullanılan Araç ve Malzemeler	16

2.4.2. Tasarım ve Uygulama Aşaması	24
2.4.3. Negatif Kesim Örnekleri	29
2.4.4. Pozitif Kesim Örnekleri	31
2.4.5. Farklı Kesim Örnekleri.....	34
BÖLÜM III	37
3. YÖNTEM	37
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	37
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	37
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	37
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	37
BÖLÜM IV.....	39
4. BULGULAR	39
4.1. DÜNYA MÜZELERİNDE NAHT SANATI ÖRNEKLERİ	39
4.2. NAHT SANATI TEMSİLCİLERİ.....	49
4.2.1. Prof. Dr. Mehmet Zeki Kuşoğlu.....	49
4.2.1.1. Yaşam Öyküsü	49
4.2.1.2. Mesleki Deneyimleri	51
4.2.1.3. Eserleri.....	54
4.2.2. Mesut Dikel.....	58
4.2.2.1. Yaşam Öyküsü	58
4.2.2.2. Mesleki Deneyimleri	59
4.2.2.3. Eserleri.....	61
4.2.3. Araştırmacının Ahşap Oygu Çalışmalarından Örnekler	68
BÖLÜM V	73
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	73
KAYNAKÇA.....	76
EKLER	81

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1 Dünya Genelindeki İslami Sanat Müzeleri.....	39
---	----

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 2.1. Metal oygu alem örnekleri, Mevlana müzesi (Mesut DİKEL Arşivi).....	13
Resim 2.2. Metal oygu alem örnekleri, Topkapı sarayı (Mesut DİKEL Arşivi)	13
Resim 2.3. İcazetname örneği (Mesut Dikel Arşivi, İstanbul, 2021).....	14
Resim 2.4. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)	14
Resim 2.5. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)	15
Resim 2.6. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)	15
Resim 2.7. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)	15
Resim 2.8. Ahşap malzemeler (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	16
Resim 2.9. Sedef malzemeler (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021).....	16
Resim 2.10. Kaplumbağa kabuğu (bağa) (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	17
Resim 2.11. Çalışma tezgâhı (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	17
Resim 2.12. Eğe ve törpü çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)	18
Resim 2.13. Fırça çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	18
Resim 2.14. Makas çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)	19
Resim 2.15. Cımbız çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	19
Resim 2.16. Cetvel ve kumpas (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	20
Resim 2.17. Matkap çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)	20
Resim 2.18. Maket bıçağı (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)	21
Resim 2.19. Testere kolu (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	21
Resim 2.20. Kıl testere (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	22
Resim 2.21. İşkence çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)	22
Resim 2.22. Yapıştırıcı malzemeler (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	23
Resim 2.23. Matkap ucu (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)	23
Resim 2.24. İskarpela (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021).....	24
Resim 2.25. Naht tasarım aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Klasik Türk Sanatları Vakfı/Ankara, 2019).....	24
Resim 2.26. Ahşap yüzeyin zımparalanması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	25
Resim 2.27. Eserin ahşap yüzeye yapıştırılması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	25
Resim 2.28. Kesim noktasının delinmesi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	26

Resim 2.29. Kıl testerenin yerleştirilmesi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021) ...	26
Resim 2.30. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Klasik Türk Sanatları Vakfı/Ankara, 2020)	27
Resim 2.31. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)	27
Resim 2.32. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Klasik Türk Sanatları Vakfı/Ankara, 2019)	27
Resim 2.33. Ahşap oygu'nun boyanması ve paspartu üzerine yerleştirilmesi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	28
Resim 2.34. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)	28
Resim 2.35. Allah lafzı, metal negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL	29
Resim 2.36. Muhammed lafzı, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL	29
Resim 2.37. Kelime-i tevhid, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL	29
Resim 2.38. Besmele-i Şerife, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL	30
Resim 2.39. Besmele-i Şerife, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL	30
Resim 2.40. Elif harfi, metal negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL	31
Resim 2.41. Ay yıldız, sedef pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL	31
Resim 2.42. İnşirah Suresi, metal pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL	32
Resim 2.43. Besmele-i Şerife, metal pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL	32
Resim 2.44. Çift katman metal pozitif kesim (sedef gömme), Eser: Mesut DİKEL	32
Resim 2.45. Allah lafzı, metal pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL	33
Resim 2.46. Rumi desenli çifte vav, sedef pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL	33
Resim 2.47. Gümüş-Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL	34
Resim 2.48. Natilus serisi (Simurg ve Kün Fe Yekün), Gümüş-Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL	34
Resim 2.49. Gümüş-Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL	35
Resim 2.50. Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL	35
Resim 2.51. Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL	36
Resim 2.52. Natilus İbrik, Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL	36
Resim 4.1. Metal oygu örneği	43
Resim 4.2. Yazıtlı kabuk, işlenmiş sedef, Hindistan, 18. Yüzyıl	43
Resim 4.3. Metal oygu örneği	44
Resim 4.4. Metal oygu örneği	44
Resim 4.5. Alay bayrağı, metal oygu örneği, 17. Yüzyıl, İran	45
Resim 4.6. Kafes çalışma, metal oygu örneği	45

Resim 4.7. Kafes çalışma, metal oyuğu örneği.....	46
Resim 4.8. Kafes çalışma, metal oyuğu örneği.....	46
Resim 4.9. Alem, metal oyuğu örnekleri	46
Resim 4.10. Alem, metal oyuğu örneği	47
Resim 4.11. Alem, metal oyuğu örneği	47
Resim 4.12. Ayaklı kâse (keşkül), 19. Yüzyıl	48
Resim 4.13. Alem, metal oyuğu, 17-18., Yüzyıl, Hindistan.....	48
Resim 4.14. Plak, metal-kesme, 17. Yüzyıl, İnan.....	49
Resim 4.15. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU gençlik yılları (Mesut DİKEL Arşivi)...	49
Resim 4.16. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU sanat galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, İstanbul, 2021)	51
Resim 4.17. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU sanat galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, İstanbul, 2021)	51
Resim 4.18. Makılı-kûfi tarzı İhlas Süresi, ahşap oyuğu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, İstanbul, 2021)	52
Resim 4.19. Tuğra, testere işi altın oyuğu, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU.....	54
Resim 4.20. Gerdanlık, mercan sedef üzerine sülüs hattı, testere işi altın oyuğu, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU.....	54
Resim 4.21. Kolye, testere işi altın oyuğu, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	55
Resim 4.22. Altın gerdanlık, akik üzerinde işlenmiş testere işi, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	55
Resim 4.23. Altın yaka iğnesi, sülüs hatlı armudi istifli testere işi, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	55
Resim 4.24. Altın gerdanlık, testere işi ayet istifli, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU.....	56
Resim 4.25. Altın oyuğu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	56
Resim 4.26. Altın oyuğu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	56
Resim 4.27. Altın oyuğu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	57
Resim 4.28. Altın oyuğu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	57
Resim 4.29. Altın oyuğu alem, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU	57
Resim 4.30. Mesut DİKEL Sanat Galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021).....	58
Resim 4.31. Mesut DİKEL Sanat Galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021).....	59
Resim 4.32. Mesut DİKEL Sanat Galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021).....	59
Resim 4.33. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve öğrencisi Mesut DİKEL (Mesut DİKEL Arşivi)	59

Resim 4.34. Mescid-i Nebevi sedef oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	61
Resim 4.35. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	62
Resim 4.36. Sedef oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	62
Resim 4.37. Sedef metal pozitif ve negatif oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	63
Resim 4.38. Metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi)	63
Resim 4.39. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	64
Resim 4.40. Hilve, metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi)	64
Resim 4.41. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	65
Resim 4.42. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	65
Resim 4.43. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	66
Resim 4.44. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	66
Resim 4.45. Tuğra-Besmele-i Şerife, sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi).....	67
Resim 4.46. Vav gemisi, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	68
Resim 4.47. Beşli vav döngüsü, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	68
Resim 4.48. Dörtlü vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	68
Resim 4.49. Laleli çifte vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	69
Resim 4.50. Üçlü vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	69
Resim 4.51. Dörtlü vav döngüsü, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)	69
Resim 4.52. Burgulu çifte vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021). 70	
Resim 4.53. Burgulu çifte vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021). 70	
Resim 4.54. Üçlü vav döngüsü, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021) 70	
Resim 4.55. Negatif ve pozitif kesim vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	71
Resim 4.56. Kalpli vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	71
Resim 4.57. Kalpli vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	71
Resim 4.58. Elif vav, ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	72
Resim 4.59. Selçuklu Şemse Rumi motifi ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	72
Resim 4.60. Selçuklu geometrik yıldız motifi ahşap oyu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021).....	72

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
çev.	Çeviren
KTSV	Klasik Türk Sanatlar Vakfı
s.a.v.	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
ss.	Sayfa Sayısı
TDV	Türk Diyanet Vakfı
yy.	Yüzyıl
Hz.	Hazreti
vb.	Ve benzeri

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Yüzyıllardır toplumların ortaya koyduğu sanatsal yaklaşımlar toplumların inanç, kültür, çevre ve ekonomi gibi birçok özelliklerinin bir yansıması olarak görülmektedir. Köklü uygarlıklar kendi sanatları ile tarihe damga vurarak gelecek toplumlar için bir köprü görevi üstlenmişlerdir. Birçok toplum da atalarından miras olarak aldıkları sanatlara sahip çıkarak günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır. Türklerin eski yurdu, Orta Asya denilen topraklarda keşfedilen belgeler Türk sanat tarihinin ilkel devirlerini tespit etmemize yetmemektedir (Aslanapa, 2011: 9). Selçuklu dönemi ve Beylikler döneminden beslenerek gelişen Osmanlı İmparatorluğu dönemi güçlü bir el sanatları mirası devralmıştır (Barışta, 2015: 3). Türkiye’de batılı anlamda sanatsal faaliyetler 1908 yılında Meşrutiyet ile başlamıştır. Osmanlı devletinin batılılaşma hareketi ile sanatsal alanda da batıya yönelme gerçekleşmiştir (Altinkurt, 2005: 1). Selçuklu ve Osmanlı dönemi boyunca ilmi ve kültürel değerlere büyük önem verilmiş, günümüze kadar yansıyan bu değerler el sanatları aracılığıyla halıya, cama, ağaca, suya ve taşa nakşedilmiştir. Geleneksel el sanatları sayesinde birçok alanda muhteşem eserler ortaya koyulmuş, bu eserlerden bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır.

Sanat; iç dünyamızı ses, renk, çizgi ve şekil uyumu içinde dış dünyaya yansıtan, insanlar üzerinde hayranlık uyandıran eser ve hareketlerdir (Serin, 1982: 11). Sanat kavramı hiçbir toplumun tekelinde bulunamaz ancak her toplum sanata vurduğu damga ile onu kendi benliklerine işler ve bunu başka toplumlara kabul ettirir (Derman, 2013: 475). Bir çalışmanın sanat eseri olması için “insan elinden çıkması, güzel ve özgün olması” gibi şartları taşıması gerekir. İnsanı insan yapan kuvvetler, onun dini, ilmi ve sanatsal yönüyle ilgilidir (Çam, 1997: 19-20). Sanat eserinde sanatkâr ve onun içinde yaşadığı kültürün izleri vardır. Sanatçının güçlü olması kültürü zenginleştirir. Çünkü kültürleri zenginleştiren sanat eserleridir (Bektaşoğlu, 2009: 11). İnsanoğlunun vazgeçemediği bir gereksinim olan sanat, insanın duygusal, psikolojik ve fizyolojik yapısındaki boşluğu da doldurur (Mercin, 2011: 1).

El sanatları insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağlı olarak, öncelikle insanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ortaya çıkan, daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren sanatlara verilen isimdir. Çevresel şartlara göre değişen el sanatları, toplumsal duyguları, sanatsal beğenileri ve kültürel

özellikleri yansıtarak geleneksel hale gelmiştir (Bayazit, Ceylan ve Saylan, 2012: 899). Geleneksel Türk el sanatları bir kültürün özünü oluşturur. Kendi özünden yola çıkarak yenilikçi eserler üreten sanatçılar daha özgün hale gelirler (Oransay, 2012: 13). Sanat eserleri ile estetik bağlantıya giren bireyler zaman içinde olgunlaşırlar ve sanat eserlerine yeni anlamlar yüklerler (Ökten, 2007). Bu sebeptendir ki Osmanlı, başta Enderun Mektebinde, daha geniş manada ise tekkelerde musiki, hat, tezhip, ebru, cilt, naht gibi sanatlar ile yetiştirilen güzel insanları topluma hediye ederlerken, esas itibarıyla amaçları, sükkûna, ahenge kavuşmuş bir toplum oluşturmaktı. Kültürel ve sanatsal değere sahip geleneksel Türk el sanatları değişen koşullar ve gelişen teknoloji ile unutulmaya yüz tutmuş ancak çok azı büyük fedakârlıklar ile sürdürülmeye çalışılmaktadır (Altıntaş, 2016: 167) Özbek ve Çevik, 2018: 591). Türkler, kendilerine ait olmayan birçok sanat dalını benimsemiş, dini bir özveri ve heyecanla devam ettirerek eşsiz eserler sunmuşlardır. Atalarımız mana âleminin samimi ve her türlü gösterişten uzak uçsuz güzelliğini kendi estetik anlayışları içinde meydana getirdikleri desenler ile kullandıkları eşyaya ve yaşadıkları ortama işlemişlerdir (Biol ve Derman, 2016: 13). Bu sanatlardan biri de İstanbul'un fethinden sonra asırlar boyunca devam ettirilen hüsn-i hat sanatıdır (Derman, 2013: 475).

Tarih boyunca birçok değişikliğe uğrayan yazı, doğu ve batı medeniyetlerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Hüsn-i hat, çizgi, satır, uzun ve doğru yol, eylem olarak yazı yazmak anlamlarına gelmektedir. İslam medeniyetinde hüsn-i hat olarak ifade edilen güzel yazı sanatının Avrupa'daki karşılığı kaligrafidir. Güzel yazı olarak ifade edilen hüsn-i hat, estetik kurallara bağlı İslam yazıları için kullanılmaktadır (Yıldız, 2012: 49; Çetintaş ve Oyman, 2017: 446). Genelde dini metinler üzerinde gelişimini devam ettiren hüsn-i hat sanatı yazının kullanıldığı her alanda kendini göstermiştir (Memiş, 2016: 1).

İslam düşüncesine göre din ve dünya kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığı için din, toplum hayatında etkili olmuştur. İlhamını Kur'ân-ı Kerim'den alan İslam Medeniyeti, yansımasını hüsn-i hat sanatı üzerinde göstermiştir. Hüsn-i hat sanatında ortaya konulan eserler İslam düşüncesindeki maddi ve manevi hayat anlayışının güzel yazı ile ifadesi olmuştur (Bilen, 2014: 40). XI. yüzyıldan itibaren İslam eserlerinde Arap yazısını kullanan Türkler, bu yazıyı, resmi yazışmalarında kullanmışlardır. İlhamını Kur'ân-ı Kerim'den aldığı için bir ibadet heyecanı ile üzerine titredikleri güzel yazıyı geliştirerek başka kültürlerde olmayan bir sanat dalı haline getirmişlerdir. Birçok Osmanlı padişahı, devlet ve bilim adamı bu güzel yazıyı öğrenerek özgün hüsn-i hat örnekleri sunmuşlardır (Yıldız, 2012: 49; Memiş, 2018: 54).

Geleneksel Türk el sanat dallarından biri olan naht, hüsn-i hat ile yazılan yazılar ve Türk sanatında kullanılan tezyini motiflerin geçmişte daha çok ahşap ve metale günümüzde ise sedefe de işlenmesiyle ortaya çıkan sanat dalıdır. Naht, oygu anlamına gelen bir kelime olup, ahşap vb. şeyleri oyarak yapılan bir süsleme sanatıdır. Ahşap üzerine uygulamak suretiyle yazı yazan kişiye de nahhat denir (Özbalıkcı, 2006: 310; Nükte, 2014: 114). Naht'ın temelini hüsn-i hat sanatı oluşturmaktadır.

Günümüzde naht sanatında temel olarak ahşabın yanı sıra metal ve sedef kullanılmaktadır. Hüsn-i hat ve süsleme sanatının gelişmesiyle birlikte süslemelerde sıklıkla kullanılması ve hafif, kolay elde edilebilir, taşınabilir ve işlenebilir olması ahşabın kullanım alanını genişletmiştir (Nükte, 2014: 114; Yıldırım, 2017: 426). Ahşap, kendini sürekli yenileyebilen ve havayı temizleyen tek yapı malzemesidir (Bostancıoğlu ve Düzgün Birer, 2004: 39). Kendine has üslubu ile Selçuklular döneminde gelişen ahşap daha çok mimari eserlerde yer bulmuştur (Karatay, 2018). Ayrıca cami ve mescitlerde mihrap, minber, rahle, korkuluk, sütun başlıkları, giriş ve konsollarda ahşap işçiliğine yer verilmiştir (Öney, 1992). Türk ahşap sanatında farklı tekniklerin uygulanmasında malzeme olarak çoğunlukla ceviz, elma, armut, abanoz, gül ve sedir ağaçları kullanılmaktadır (Yücel, 1977; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983). Ahşap işçiliğinde daha çok ahşap yüzeyi kalemle oyma tekniğiyle kabartma süslemeler yapılmıştır (Yücel, 1989: 182).

İslami devir madeni eserlerden çok az bölümü günümüze ulaşmıştır. İslamiyet'in ilk yüzyıllarında dini olmayan madeni eserlerin çoğunda insan ve hayvan şekilleri kullanılmıştır. İslam devrinde kandil, şamdan, tepsi, tabak, ibrik, havan, usturlap, kilit, anahtar gibi günlük hayatta kullanılan eşyalar başlıca altın, gümüş, bakır, tunç, pirinç madenlerinden değişik teknikler uygulanarak yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983). Günümüzde naht sanatında metal malzemelerden bakır, bronz, altın gümüş, sarı metal (pirinç), alpaga ve alüminyum kullanılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kaplama, dökme, dövme ve oyma, kakma çeşitlerinin metal işlerinde uygulandığı görülmektedir (Barışta, 2015: 275).

Naht sanatında kullanılan diğer bir malzeme türü ise sedefdir. Midye ve istiridye gibi deniz hayvanlarının kabuğundan elde edilen sedef, pırıltılı ve değişik renklere sahiptir. Tuzlu su istiridyeleri daha sert ve kırılğan oldukları için tatlı su istiridyeleri kabukları sedef işçiliği için daha uygun görülmektedir. Kesme hatlı sedef işçiliği, ahşap ve metal yontulabilir maddelere sedef uygulama işlemidir (Zariç, 2017b: 152). Sedefin ahşap üzerine uygulama işleminin 4500-5000 yıl öncesine kadar uzanan eski Mezopotamya süsleme

sanatlarında görüldüğü anlaşılmaktadır (Bozkurt, 2009: 283).

Naht sanatının günümüzdeki temsilcilerinden olan Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve icazetli öğrencisi Mesut DİKEL hocalar ile gerçekleştirilen görüşmeler ve naht sanatına katkıları tezin konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca naht sanatı alanında Mesut DİKEL hocanın tedrisatından geçerek şahsına ait özgün “vav” kreasyonuna ait eserler ortaya konulmuş ve naht sanatının bütün incelikleri atölye çalışmaları ve piyasa araştırmaları ile belirlenmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu çalışmanın konusunu naht sanatının ahşap başta olmak üzere metal ve sedef gibi malzemelere uygulanması aşamasında, hüsn-i hat sanatından yola çıkarak “vav” kreasyonu oluşturmaktadır. Naht sanatının günümüzdeki temsilcilerinden, İstanbul’da yaşayan Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve öğrencisi Adana’da yaşayan Mesut DİKEL hoca ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve naht sanatına ilişkin eserleri incelenmiştir.

Otomasyon sistemleri ile üretim miktarı ve ürün çeşitliliği artarken beraberinde maliyeti de düşürdüğü için uzun bir zaman sürecinde emek ve sabırla üretilen Türk el sanatları kaybolmaya yüz tutmuştur. Günümüzde ise çok azı büyük fedakârlıklarla sürdürülmeye çalışılmaktadır (Altıntaş, 2016: 158). Bu çalışmanın problemi, geleneksel el sanatlarımızdan biri olan naht sanatının günümüzde unutulmaya yüz tutmuş bir sanat olduğunun tespit edilmesidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Selçuklular'da Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden itibaren kesintisiz bir şekilde çeşitli ve çok sayıda eser meydana getirilmiştir (Bozer, 1989: 327). Tarihin seyri içerisinde toplumsal ve kültürel değerleri yansıtan eserlerden bir kısmı ihtiyaçları karşılayamadığı için kaybolmakta ve bir kısmı da değişime uğrayarak varlıklarını sürdürebilmektedir (Eroğlu ve Köktan, 2013: 214). Bu çalışmada kaybolmaya yüz tutan, pek çok insan tarafından bilinmeyen naht sanatının tanıtımını sağlayarak gelecek kuşaklara aktarılması ve devamlılığının sağlanması amaçlanmaktadır. Günümüzdeki temsilcilerinden Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve öğrencisi Mesut DİKEL ile başlangıçtan bitiş aşamasına kadar naht sanatının bütün incelikleri üzerine duygu, düşünce ve tecrübeleri paylaşılmış ve naht sanatı alanında özgün eserler meydana getirilerek gelecek nesillere ışık tutmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın alt amaçları;

1. Günümüzde naht sanatını temsil eden hem akademik hem de sanatsal olan isimleri belirlemek,
2. Naht sanatını icra eden temsilciler ile yüz yüze görüşmeler yaparak naht sanatının bütün inceliklerini ortaya koymak,
3. Naht sanatına özgün uygulamalar gerçekleştirmek,
4. Çalışma sonunda sergi yapmak.

Bu araştırmanın önemi sırasıyla:

1. Hat sanatında kadın sanatçıların sayısının çok az olması,
2. Naht sanatı konusunda hem bilimsel hem de uygulamalı olarak çalışacak tek kadın olması,
3. Belirlenen kreasyondan yola çıkarak ahşap oyguya (naht) özgün eserler verilmiş olması,
4. Ortaya çıkacak eserlerde günümüz teknolojisi yerine geleneksel yöntemlerin kullanılmış olmasıdır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Günümüzde naht sanatı ile uğraşan birçok kişi olmasına rağmen bu işi sanatsal ve akademik olarak yürüten kişi sayısının az olması,
2. Tasarımların naht sanatı alanında ki Mesut DİKEL hocanın şahsına ait özgün “vav” kreasyonundan oluşması,
3. Salgın sürecinden dolayı naht eğitim sürecinin belli aralıklarla çevrim içi ortamdan sağlanması ve sadece ahşap malzeme ile uygulama yapılmasıdır.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Araştırmada belirlenen örneklem evreni temsil ettiği,
2. Gerçekleştirilen görüşmelerde sorulara içtenlikle cevap verildiği düşünülmektedir.

1.5. TANIMLAR

Aklam-ı sitte: Sülüs, nesih, reyhanî, muhakkak, tevkî ve rikâ’ adlarıyla bilinen hat çeşitleridir (Derman, 2013: 476).

Hilye: Hz. Muhammed’in (s.a.v.) fiziksel özelliklerini anlatan hüsn-i hattır (Özkafa, 2012: 2042).

Hüsn-i hat: Güzel yazı sanatıdır (Kağnıcı, 2020: 84).

İcazet: İslâmî eğitim ve öğretimde verilen akademik diplomadır (TDV, 2000: 401).

İskarpela: Ağaç, taş ya da madenleri oymada kullanılan bir alettir.

Kaligrafi: Harflerin dekoratif amaçla güzel yazımıdır (Selamet, 2012: 174).

Kat'ı: Düz bir kâğıt ya da derinin makas ya da bıçakla kesilmesi ya da oyulması ile gerçekleşen sanat türüdür (Balkanal, 2019: 341).

Kündekari: Farklı geometrik şekiller ile oluşturulmuş ahşap parçaların çivi ya da yapıştırıcı kullanmadan birbirine geçirilmesini sağlayan bir tekniktir.

Kreasyon: Kişinin hayal gücünü kullanarak oluşturduğu yaratıcı bir tasarımdır.

Meşk: Talebenin hocasından öğrenme amaçlı gerçekleştirdiği çalışmalardır (Bilen, 2010: 128).

Minyatür: Bir olay ya da durumun kurgusunu küçük boyutlu resimler ile anlatan sanat dalıdır (Atalay, 2012: 8).

Paspartu: Bir eserin sergi amacıyla fon kâğıdı üzerine yerleştirilmesidir.

Tezhip: Altın ya da gümüş tozu kullanılarak daha çok İslami kitap ya da tablo kenarlarında yapılan süsleme sanatıdır (Mesara, 1987: 13).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. HAT SANATI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Sanat, toplumun kültür ve medeniyet göstergesidir. Tarihi birikimin geleceğe aktarımıdır (Gürsu, 2015: 1028). Bireyin hayalinin ve yaratıcılığının dış dünyada bir nesne üzerine yansımalarıdır. Burada ortaya çıkan şey aslında bireyin iç güzelliğidir. “Allah güzeldir ve güzel olanı sever” hadis-i şerifine istinaden kulun Allah tarafından kendisine verilen yeteneğin bir göstergesi olarak kabul edilir. Tarihin her safhasında sanata ve sanatçıya duyulan değeri hem yazılı dokümanlarda hem de sanat eserlerinde görmekteyiz. Türk-İslam sanatları arasında Osmanlıdan günümüze ulaşan birçok sanat dalı bulunmaktadır. Musiki, resim, minyatür gibi birçok sanat dalı içerisinde hat sanatı Kur’an-ı Kerim’in yazımına verilen değer neticesinde daha önemli bir konuma sahip olmuştur (Özgeriş, 2014: 167). Hat sanatı, sanatlarımız içerisinde bozulmayan, yozlaşmayan tek sanatımızdır (Bilen, 2014: 38).

Hat kelime anlamıyla çizgi ya da yol, yazmak ve çizmek anlamındaki “hat” mastarından türemiştir (Akay, 2014: 7; Selamet, 2012: 174). Arapça bir kelime olan “hat”, ince, uzun, birçok noktanın birbirine bitişerek sıralanmasından meydana gelen çizgi, çizgiye benzeyen şeyler ve yazı anlamına gelmektedir (Alpaslan, 2007: 318). Hat, yazı temeli üzerine kurulmuş bir sanattır (Dağlı, 2013: 237). Abakay’a göre (2012: 248) hat sanatı harflerin musikisi, raksıdır. Güzel yazı, çoğunlukla estetik kurallara bağlı kalarak ölçülü bir şekilde yazılır. İslam yazıları için de hüsn-i hat tabiri kullanılır (Yıldız, 2012: 48). Hat sanatı olarak da adlandırılan bu sanat dalını icra eden kişilere ise hattat ya da hüsn-i hat sanatçısı adı verilmektedir (Kağnıcı, 2020: 85). Hat sanatı sadece bir yazma çizme eylemi de değildir (Zariç, 2017a: 193). “Yazı, dilin eli, elin dilidir. Kafanın mizanı, gönlün tercümanıdır. İradenin ölçüsü, ruhun aynasıdır. Cesette ruha benzer. Yazı, akıllara elçi, marifetlere silâh, ilimlere hüccet, medeniyetlere senettir. Yazı, sinesinde sırlar saklayan, çehresinde göz ve gönül sürûru taşıyan, mesafeleri düren, devirleri ânlarla sokan, geçmişi geleceğe bağlayan sihirli bir bediâdir. Rabbânî bir harikadır. Yazı, hafızanın yükünü hafifletir. Güzel yazı bunu daha da azaltır. Gözü ve zihni erken yorulmaktan korur. Fikrin işlemesine, olgunlaşmasına yarar. Sözü düzenler. İfadeyi kuvvetlendirir. Dili dizginler. Düşünmeye zaman, düzeltmeye imkân verir.” (Yazır, 1972: 7-9). Hat, Arap yazısının estetik bir kalıba bağlı olarak güzel yazımıdır (TDV, 1997: 427) ve Osmanlı kaligrafisi olarak da adlandırılır (Selamet, 2012: 174). Yazının bugünkü güzelliği uzun süreli bir gelişimin aşamasıdır (Çetintaş, 2020: 52).

Hat sanatının diğere yazılara göre üstünlüğü harflerin kendi başına olduğı kadar, kelimenin başında ortasında ve sonunda bulunmalarına göre biçim değışikliğine uygun olmalarından kaynaklanmaktadır (Cam, 2013: 35). Hat sanatı, uzun ve sabır bir dolu bir çalışma ister. Manevi bir feyz gerektiren (Bilen, 2010: 128) ve her yönüyle titizlik gerektiren bir sanattır (Güneş, 2019: 173). Hat sanatında sabır kadar ihtirasa kapılmamakta çok önemlidir. Bu sanatta gelecek kaygısı güdülmemelidir (Özkafa, 2019: 3). Hat eğitiminde zorlu ve uzun bir eğitim yolculuğı o sanata duyulan aşk sayesinde sonuca ulaşır. Hat öğrenmeye başlayan kişi dua niyetiyle “Rabbi Yessir” başlangıç yazısı ile eğitime başlar (Çevik, 2020: 107). Hattatlar Kur’an-ı Kerim başta olmak üzere hadisler, özlü sözler ve şiirleri büyük bir aşk ile ibadet maksadıyla yazmışlardır (Bilen, 2014: 46). Hattatlar eserlerini icra ederken estetik değeri dikkate almışlardır. Hünerlerini eserlerine yansıtıırken birbirleri ile yarışmışlardır (Zariç, 2017b: 147). Kaynağı Arap yazısı olan hat yazısının tarihi seyri incelediğinde birçok şekilsel süreçten geçtiğı ve tüm uygulama sahalarında sıkı kurallara bağlanarak günümüze ulaştığı görülmektedir (Çelik, 2020: 712).

Arap yazısının ortaya çıkışıyla alakalı birçok rivayet bulunmasına rağmen bilimsel araştırmalar Nabati yazısından türediğini göstermektedir (Berk, 2013: 11; Tuzcu, 2001: 158). Yüzyıllar boyunca Arap yarımadasında Asurca, Süryanice, Nabatian, Fenike dili, İbranice gibi birçok dil konuşulmaktaydı. Bugün birçok dil yerini Arapça’ya bırakmıştır. İslam dininden önce yazının sanatsal bir yönü bulunmamaktaydı. Çok az insan okuma ve yazma bildiğı için sadece bir iletişim aracı olarak kullanıyordu. İslam dini ile birlikte ayetler işitilerek ezberleniyordu (Mutluel, 2013: 865). İslamiyet ile birlikte Arap yazısındaki önemli gelişmede Kur’an-ı Kerim’in yazıya geçirilmesi ve çoğaltılması büyük rol oynamıştır (Memiş, 2016: 1). Hz. Ali vahiy kâtibisi olarak mushaf yazısına koyduğı kurallar ve güzelleştirme ile hattat silsilesinin başı sayılmaktadır (Vatansever, 2016: 1). Arap yazısı şekilsel olarak dünyanın birçok alfabesinde görülmeyen çizgisel kıvraklığa sahip olması ve Kur’an-ı Kerim ve hadislerin yazımının teşvik edilmesiyle sanatsal hale dönüşmüştür (Tüfekçioğlu, 1999: 269). Müslüman toplumlarda benimsenen Arap harfleri, hicretten birkaç asır sonra İslam ümmetinin ortak değeri haline gelmiş (TDV, 1997: 427) ve yüzyıllar boyunca farklı karakterlere bürünmüştür (Çetintaş, 2019: 193). Hat sanatı diğere İslam sanatlarına göre daha süratli bir gelişme göstererek İslami bir kimlik kazanmıştır (Özkafa, 2010: 309). Hem göze hem de ruha hitap eden hat sanatı (Özgeriş, 2014: 167), diğere İslam sanatlarından daha öncü konumdaydı. Çünkü insan ve hayvan çizimi İslam sanatında uygun görülmediğı için Müslüman sanatçılar özellikle hat sanatı üzerinde yoğunlaşmıştır (Selamet, 2012: 174).

Emeviler, Abbasiler ve Selçuklular döneminde Arap yazısının sanatsal gelişimi devam etmiştir. Yazının sanatsal olarak en belirgin gelişimi Emeviler döneminde başlamıştır. Yazı gramer olarak Emeviler döneminde olgunlaşmış ve harflerin ve kelimelerin ölçüleri belirlenmiştir (Kağnıcı, 2020: 85). Emeviler döneminde kûfi yazı üzerindeki değişikliklerle Celil, Tumar, Sülüs ve Nısf'tan ibaret olmak üzere dört çeşit yazı türü meydana getirilmiştir (Berk, 2013: 13). Batı dünyasının İslam yazısı ile ilgisi Abbasi halifesi el-Vâsık (841-847) döneminde başlamıştır. (Boydaş, 1982:162). İslam yazısı Emevi'lerden sonra en büyük gelişimi Osmanlı döneminde yaşamış (Sezer ve Karadeniz, 2013: 176) ve özellikle İstanbul şehrinde zirveye ulaşmıştır. Osmanlılar İslam'ın geleneksel hattını devralarak ve muhafaza ederek hak ettiği yere ulaştırmışlardır (Lowry, 2004: 204). Bu sanat dalında İslam ülkeleri arasında Osmanlı'nın ön planda olması uyguladığı eğitim yönetimiyle alakalıdır (Memiş, 2018: 53). Genel tabirle "Kur'an-ı Kerim Mekke'de indi, Kahire'de okundu, İstanbul'da yazıldı" ifadesi, Türk hat sanatının ulaşılmaz bir düzeye geldiğini göstermektedir (Dağlı, 2013: 235). Hat sanatının kaynağı Arap kökenine dayansa da en güzel örnekler Türk hattatlar tarafından sergilenmiştir (Çetintaş, 2020: 2). Osmanlılarda hat sanatı yabancı etkilerden kurtularak Türk sanatı hüviyetine bürünmüştür (Rado, 1982: 61). Türklerin hat sanatına yatkınlıkları önceden kullandıkları Uygur yazısı gibi sanatsal icraya uygun olmasından kaynaklanmaktadır (Derman, 1999: 475).

2.2. HAT SANATINDA EKOLLER

Asli olarak Türklere ait olmayan hüsn-i hat sanatı İslami bir aşk ve heyecanla benimsenerek İstanbul'un fethinden sonra asırlar boyunca devam ettirilmiştir (Derman, 2013: 475). Osmanlı döneminde hat sanatı alanında seçkin eserler veren birçok hattat İstanbul'da yetişmiştir. Bu süreç, usta-çırak ilişkisi temelinde düzenli ve disiplinli bir eğitim geleneğine dayanmaktadır (Memiş, 2020: 50). Özellikle Osmanlı'da Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren hat sanatında oluşan ekoller ile her yüzyılda bir gelişim sağlanmıştır (Berk, 2013: 19). Hat sanatında tarihi dönemler ekol sahibi hattatların yenilikleri ile anılmaktadır (Çelik, 2020: 713). Hat yazısındaki harf ölçüleri, satır düzeni, harfler, diğer çizgiler arasındaki ilişkiler ve temel kurallar Şeyh Hamdullah'ın estetik zekâsının sonucudur. Bütün bu özellikler günümüz Türk hat yazısının ekolünü oluşturmaktadır (Çetintaş, 2020: 142). Şeyh Hamdullah 47 adet, Hafız Osman 25 adet ve Mehmet Şevki Efendi 25 adet Mushaf yazmıştır (Özkafa, 2010: 316).

2.2.1. Şeyh Hamdullah

İstanbul'un fethiyle birlikte, Şeyh Hamdullah başta olmak üzere Osmanlı hattatları

bu sanatın öğretimine ilişkin belirgin prensipler ortaya koymuşlardır (Bilen, 2010: 128). Türk hat sanatı ekolü ilk olarak Amasyalı Şeyh Hamdullah sayesinde gerçekleşmiştir (Çetintaş, 2020: 140). Şeyh Hamdullah İstanbul'a gelene kadar hocası Abbasi döneminin ünlü hattatı Yakut yazıları üzerine eserler icra ediyordu. Şehzadelik döneminde öğrencisi olan Sultan II. Beyazid'in isteğiyle Yakut'un eserlerini derinlemesine inceleyerek kendi ekolünü ortaya çıkarmıştır (Özkafa, 2018: 1654; Memiş, 2018: 54). Aklam-ı sitte'nin mükemmelleştirilmesinde çok önemli yere sahip olmuştur (Alpaslan, 2007: 321). Türk yazı sanatında Yakut dönemi kapanarak Şeyh Hamdullah dönemi açılmıştır (Derman, 1976: 54). Aklam-ı sitte olarak bilinen sülüs, nesih, muhakkak, reyhani, tevki' ve rika' hatları 15. yy. da Şeyh Hamdullah'ın getirdiği yeni Aklam-ı Sitte anlayışı ile bütün Osmanlı ülkesine yayılmıştır (Derman, 1992: 33). Hattatların kiblesi olarak bilinen Şeyh Hamdullah (Yıldız, 2012: 49) Sultan Süleyman zamanında vefat etmiş ve kabri Karacaahmet mezarlığında bulunmaktadır (Serin, 2003: 96).

2.2.2. Hafız Osman

Aklam-ı sitte'de çığır açan diğer bir hattat Hafız Osman İstanbul'da doğmuştur. Aklam-ı sitte'yi önce Büyük Derviş Ali ile meşk etmiş sonrasında Suyolcuzaade Mustafa Eyyubî ile devam etmiştir (Çetintaş, 2020: 54). Şeyh Hamdullah'ın hat ekolü 150 yıla aşkın devam ettikten sonra başka bir hat dehası olan Hafız Osman, Şeyh Hamdullah ve Yakut üslubuna sadelik getirerek kendine has bir ekol getirmiştir. Şeyh ekolü yerini Hafız Osman'a bırakmıştır (Derman, 2013: 480). Şeyh Hamdullah'tan sonra Aklam-ı sitte'de ki en büyük gelişimi Hafız Osman sağlayarak Osmanlı hat sanatında "Şeyh-i Sâni" lakabına layık görülmüştür (Güler, 2016: 52).

Gelecek yüzyılda yetişen hattatlar için Hafız Osman örnek bir model olmuştur. Yaşantısı ve öğrencilerine aktardıkları birtakım menkıbelerin oluşmasını sağlamıştır. Hem fakir hem de dindar bir şahıs olan Hafız Osman öğrencilerine haftada bir gün ücretsiz eğitim verirdi. Dönemin Padişahı Sultan II. Mustafa ve daha sonra tahta geçen Şehzâde Ahmed şahsına hocalık ücretini ödemedi çok cömertlerdi (Lowry, 2004: 208).

2.2.3. Şevki Efendi

1828 yılında Kastamonu'da doğan Mehmet Şevki Efendi iki yaşındayken İstanbul'a getirilerek (Aslan, 2007: 158) ilim tahsili ve dayısı hattat Hulusi Efendi'den sülüs ve nesih dersleri ile 1841 yılında icazetini almıştır (Berk, 2013: 43). Şevki Efendi'nin talebeleri ve eserleri Osmanlı topraklarının geneline yayılarak sülüs ve nesih yazılar ile halkın teveccühünü kazanmıştır. Günümüz hat sanatında sülüs, nesih ve rika' (icâze) yazılarda

tamamen Şevki Ekolü takip edilmektedir (Bilen, 2012: 53).

2.3. HAT YAZI ÇEŞİTLERİ

İslam dininin doğuşuyla birlikte Hicaz bölgesinde “meşk” denilen basit yuvarlak ve eğri çizgili ve “cezm” denilen geometrik, düz ve köşeli iki yazı türü bilinmekteydi (Özkafa, 2010: 308). Arap yazısı başlangıçta makîli ve kûfî karakterleri ile yazılırken ihtiyaca dayalı olarak zamanla birçok farklı karaktere bürünmüştür (Çetintaş, 2020: 51). Emevi ve Abbasilerde olgunlaşma süreci geçiren hat yazısı, Emeviler döneminde gramer olarak olgunlaştırılan harf ve kelimelerin (Memiş, 2018: 54; Kağnıcı, 2020: 85), Abbasiler döneminde ölçü ve kuralları belirlenerek Aklam-1 sitte'nin zemini oluşturulmuştur (Özkafa, 2010: 310). Abbasilerin başkenti Bağdat'ta yaşayan Amasyalı bir Türk olan Yakut el-Musta'simî Aklam-1 sittenin hat yazı çeşitlerini belli bir esasa dayandırmıştır (Ulusal, 2008: 2). Hat sanatı asıl gelişimini Osmanlı döneminde tamamlamıştır (Memiş, 2018: 54). Aklam-1 sitte'de Şeyh Hamdullah'tan sonra en büyük atılım Hafız Osman tarafından gerçekleştirilmiştir (Güler, 2016: 52). Türk hat sanatı ekolü birçok yazı karakterinin şekillenmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Çetintaş; 2019: 193).

Aklam-1 sitte; sülüs, nesih, tevki', rika', muhakkak, reyhani yazılarından oluşmaktadır. Osmanlı döneminde Aklam-1 sitte ve makîli, kûfî yazı çeşitleri kullanılmıştır. Osmanlıda muhasebe işlerinde ve vesikalarda, edebi eserlerde ta'lik, önemli belgelerin yazımında divânî, üst düzeydeki okuma ve yazma gerektiren mali kayıtların oluşturulmasında siyakat, günlük hayattaki yazımları için rika' kullanılmıştır (Yıldız, 2012: 47).

Hattatlar, Aklâm-1 sitte'den önce kûfî ve makîli; Aklâm-1 sitte dönemi muhakkak, reyhanî; sülüs, nesih; tevki' ve rika', Aklâm-1 sitte sonrasında ise ta'lik, divanî ve rika' hat yazıları ile eserler ortaya koymuşlardır (Zariç, 2017a: 192). Hat sanatı el yazması Kur'ân-ı Kerim ve diğer kitaplarda, kıt'a, murakka, levha, hilye, ferman ve berat gibi birçok form üzerinde uygulanmıştır (Selamet, 2012: 173).

2.4. NAHT SANATI

Naht sanatı, hat yazısının ahşap, metal veya sedef üzerine kıl testere kullanılarak uygulanmasıdır. Selçuklu döneminden itibaren bu sanatın varlığından bahsedilse de önceki dönemlerde insanlar çelik tel yapmışlar ve ona çentikler açmışlar, sonra bir ağacı bükmüş ve ağacın iki tarafına dolayarak kesmeye başlamışlardır. Ancak yapılan bu işin adı konulmadığı için insanlar tarafından pek bilinmemiştir. Ahşabın tarihi süreci incelendiğinde, insanların

taş ve madeni şekillendirmesi daha zor olduğu için bütün işlerinde genelde ahşabı kullanmış oldukları görülmektedir. Ancak rutubete dayanmayan ağaçların kullanımı, dönemsel olarak meydana gelen yangınlar ve seller yapılan eserleri ya yok etmiş ya da tahrip etmiştir. Bu yüzden naht sanatının tarihi kaydı konusunda sorunlar yaşanmıştır. İslam kültür ve medeniyetine bağlı Arap yazısı ile ortaya çıkan hat sanatı Türkler tarafından en üst seviyeye (Dağdeler ve Yavaş, 2020: 109) çıkarıldıktan sonra hat uygulamaları Osmanlı döneminde eserlerin kalıcılığının sağlanması için farklı malzemeler üzerine uygulanmaya başlanmıştır. Naht sanatında kullanılan bildiğimiz kıl testerenin haricinde burgu, çekiç, iskarpela ve rende gibi malzemeler kullanılmıştır.

Batı dünyası son dönemlere kadar naht sanatı ile tanışmamıştır. Dünya müzeleri ve yazılı kaynaklar incelendiğinde, batılılar genelde döküm ile uğraşmış, ahşabı oyarak içine metali ya da bronzu dökmüşler ve el işçiliği ile pek uğraşmamışlardır. Naht sanatı, Selçukludan itibaren oyu sanatı olarak bilindiği için ve uygulama süreci de oyu mantığına göre gerçekleştiği için genelde naht oyu ya da kendi içerisinde ahşap oyu, metal oyu ve sedef oyu olarak adlandırılmıştır. Naht sanatı kesme ya da oymaya ilişkin sanatlardan çok farklı bir alana sahiptir. Benzer malzeme ve teknikler kullanılsa bile örneğin; kat'ı sanatında olduğu gibi kâğıt ve deri yüzeyine bıçak ya da makasla kesme işlemi, oymacılıkta ağaç, taş ya da madenleri iskarpela ile kabartma işlemi gerçekleşmektedir. Benzeşen yanları bulunsa bile naht sanatını, kat'ı, künde-kari ve kakmacılık gibi sanatlar ile karıştırmamak gerekir. Çünkü bu sanatlar kaynaklarda kendi sanat alanı ile anılmaktadır. Naht, “dişi - negatif” ve “erkek – pozitif” kesim şekillerine sahiptir. Tekdüze yüzey ve katmanlı oyu, oyu yapılan materyale altın, gümüş ve sedef gibi farklı malzemelerin gömülmesi ve kakılması gibi teknikler kullanılmaktadır. Naht sanatı, geçmişten günümüze kadar kuyumculuk sektöründen ahşap dekorasyonuna, iç mimariden cami alemlerine kadar birçok farklı uygulama alanına sahip olmuştur. Aşağıdaki resimlerde Mevlana müzesi ve Topkapı Sarayındaki metal oyu alem örneklerine yer verilmiştir (Resim 2.1 ve Resim 2.2).

Resim 2.1. Metal oygu alem örnekleri, Mevlana müzesi (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 2.2. Metal oygu alem örnekleri, Topkapı sarayı (Mesut DİKEL Arşivi)

Osmanlı döneminde ahşap oymacılığı “Naht” olarak adlandırılırsa da bu dönemde sanatsal faaliyetler ile uğraşan ve Osmanlı sanatının temelini oluşturan Ehl-i Hıref-i Hâssa teşkilatı (Akcan Ekici, 2020: 2188) kayıt defterinde “Nahhat” tabirine rastlanmamıştır. Ağaç oyma sanatçısına özel bir isim verildiği bilinmemektedir (Yücel, 1977: 58). Günümüzde naht sanatı ile uğraşan kişiye nahhat denilmektedir. Naht sanatını başarı ile tamamlayan kişilere verilen bir icazetname örneği Resim 2.3’te gösterilmiştir. Naht sanatı birkaç sanat disiplinini içinde barındırmaktır. Nahhat’ın, aynı zamanda iyi bir hat, tezhip ve minyatür sanat becerisine sahip olması beklenmektedir. Birkaç sanatın birleşimiyle naht sanatındaki güzellikler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde naht sanatını icra edenler kendi hat yazısını ya da özel bir izinle usta hat sanatçısının hat yazısını naht eserlerine uygulamaktadır (Tokat ve Doğan, 2018). Osmanlı döneminde kıl testere ile ahşap, metal ve sedef üzerine oygu gerçekleştiren kişiler Resim 2.4, 2.5, 2.6 ve 2.7’de sunulmuştur.

Resim 2.3. İcazetname örneği (Mesut Dikel Arşivi, İstanbul, 2021)

Resim 2.4. 100 yıl önce testere ile oyma işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 2.5. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 2.6. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 2.7. 100 yıl önce testere ile oygu işi yapanlar (Mesut DİKEL Arşivi)

2.4.1. Kullanılan Araç ve Malzemeler

Resim 2.8. Ahşap malzemeler (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Ahşap malzeme olarak şimşir, abanoz, gül ağacı, ceviz, armut, akçaağaç, maun ve venge gibi türler (Resim 2.8) kullanılmaktadır.

Resim 2.9. Sedef malzemeler (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)

Sedef malzeme olarak beyaz inci, sarı sedef, abalon sedef, arusek sedef, pembe ve siyah sedef türleri, metal malzeme olarak ta pirinç (sarı metal), bronz, bakır, gümüş ve altın türleri (Resim 2.9) kullanılmaktadır.

Resim 2.10. Kaplumbağa kabuğu (bağa) (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Ahşap ve metal oygu çalışmalarında kakma malzemesi olarak sedef, fildişi vb. malzemelerin yanında nadiren de olsa kaplumbağa kabuğu tercih edilmekte ve ayrıca bağa tesbih parçalarının imalatında da kullanılmaktadır (Resim 2.10).

Resim 2.11. Çalışma tezgâhı (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Çalışma tezgâhı kıl testere kolunu rahatça hareket ettirebilecek şekilde bir tarafı kesilmiş düz bir ahşap zemindir. Çalışma tezgâhını uç kısmındaki delikten işkence ile çalışmanın yapıldığı masa vb. yere sabitleyerek rahat bir çalışma ortamı oluşturulmalıdır (Resim 2.11). Oygu yapabilmek için çalışma tezgâhının yapımında kırılğan olmayan ve çokça esnemeyen bir ağaç türü kullanılmalıdır.

Resim 2.12. Eğe ve törpü çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Eğe ve törpü ahşabın kıl testere ile oygu işleminin son aşamasında oygu yapılan yerlerdeki mevcut pürüzleri giderme işleminde kullanılır. Trplenecek yerin büyük ya da küçük olmasına ve kesim yapılan malzemenin özelliğine göre çeşitli Şekil ve kalınlıklarda eğe ve törpü türleri bulunmaktadır (Resim 2.12).

Resim 2.13. Fırça çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Fırça; oygu yapılmaya başlanmadan önceki zımpara işleminde ve oygu yapıldıktan sonra yüzeyde kalan tozları yok etmek için kullanılır (Resim 2.13).

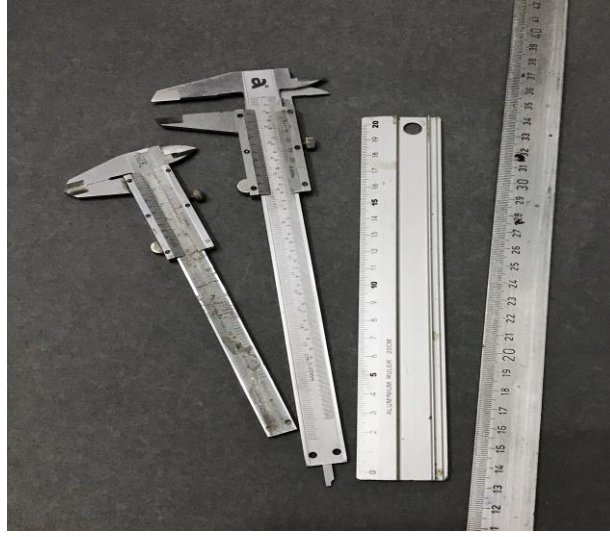
Resim 2.14. Makas çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Makas; kâğıt üzerine yazılmış hat yazısını oygu yapılacak malzemeye yapıştırmadan önce gerekli boyutlara getirebilmek için kesim yapmak amacıyla kullanılır (Resim 2.14).

Resim 2.15. Cımbız çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Cımbız; kıl testereyle kesilerek çıkartılan parçaları yapıştırılacak zemin üzerine düzgün bir şekilde yerleştirmek üzere tutmaya yarar. Cımbız sayesinde el ile tutulamayacak kadar küçük olan parçalar yapıştırılacak zemine daha kolay ve daha düzgün bir şekilde yerleştirilebilir (Resim 2.15).

Resim 2.16. Cetvel ve kumpas (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Cetvel malzemelerin uzunluklarını, kumpas ise kalınlık ve derinliklerini ölçmek için kullanılmaktadır (Resim 2.16).

Resim 2.17. Matkap çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Matkap oygu yapılacak malzemeye ilk aşamada kıl testerenin ucunu geçirebilmek için delik açmaya yarar. Geçmişte elektrikli olmayan, çevirmeli, insan gücüyle çalışan el matkabı kullanılırken bugün daha kolay olması sebebiyle elektrikli matkaplar kullanılmaktadır (Resim 2.17).

Resim 2.18. Maket bıçağı (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Maket bıçağı kâğıt, ahşap gibi malzemeleri kesmek için kullanılır (Resim 2.18).

Resim 2.19. Testere kolu (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Testere kolu oygu yapabilmek için kullanılan en temel araçtır. Testere kolu, üzerine kıl testere uçları takıldıktan sonra aşağı yukarı ritmik bir şekilde hareket ettirilerek kesim işini gerçekleştirmeyi sağlar (Resim 2.19).

Resim 2.20. Kıl testere (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Kıl testere uçları testere kolu üzerine takılır. Kesilecek malzemenin durumuna göre değişik ölçülerde kıl testere ucu kullanılır. Kıl testere, testere kolu üzerine yerleştirilip kesim yapmak üzere testere kolunun iki tarafından sıkıştırılır (Resim 2.20).

Resim 2.21. İşkence çeşitleri (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

İşkence, çalışma tezgâhını rahatça çalışma yapabilecek şekilde masa ya da benzer bir zemine sabitlemeye yarar (Resim 2.21).

Resim 2.22. Yapıştırıcı malzemeler (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Yapıştırıcı malzemeler üzerinde hat yazısı bulunan kâğıdı oygu yapılacak malzemeye sabitlemeye ve kesip çıkarılan malzemeyi de uygun bir zemin üzerine düşmeyecek şekilde yapıştırmaya yarar. Bu iki yapıştırma işlemi için farklı türde yapıştırıcılar kullanılmaktadır (Resim 2.22).

Resim 2.23. Matkap ucu (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Matkap ucu, kesim yapılacak yüzeye kıl testereyi geçirebilmek için malzeme üzerinde delik açmaya yarar. Kullanılan malzemenin çeşidine ve delinecek yüzeyin büyük ya da küçük olmasına göre farklı boyutlarda matkap uçları kullanılır (Resim 2.23).

Resim 2.24. İskarpela (Mesut DİKEL Arşivi, Adana, 2021)

Ahşap ve metal gibi sert malzemeleri oyarak yükseltme ya da alçaltma işlemi yapmak için kullanılan bir alettir (Resim 2.24).

2.4.2. Tasarım ve Uygulama Aşaması

Naht sanatının tasarım aşamasında bu sanatı icra eden kişinin kendi tasarladığı bir hat yazısı ya da tezyini motife ya da gerekli izinler ile başka bir sanatçının tasarımına ve sonrasında bu tasarımın hangi malzeme üzerine (ahşap, metal ya da sedef) uygulanacağına karar verilir. Bu çalışmada, araştırmacının hocası Mesut DİKEL tarafından tasarlanan ve gerekli izinler ile ilk defa ahşap üzerine uygulanacak olan vav kreasyonuna yer verilmiştir. Bu bölümde araştırmacının Ankara Klasik Sanatlar Vakfı ve Adana Mesut Dikel Sanat Galerisi'ndeki uygulama örneklerinin yanı sıra naht sanatının aşamalı uygulama sürecine yer verilmiştir.

Resim 2.25. Naht tasarım aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Klasik Türk Sanatları Vakfı/Ankara, 2019)

Uygulama sürecinin ilk aşaması uygulanacak eserin tasarım aşamasıdır. Tasarım aşamasında vav kreasyonunun ahşap malzeme üzerine uygulanmasına karar verilmiştir (Resim 2.25).

Resim 2.26. Ahşap yüzeyin zımparalanması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Tasarım aşamasından sonraki basamak uygulama aşamasıdır. Uygulama ilk olarak tasarlanan hat yazısının ahşap üzerine yapıştırma işleminden önce yüzeyin pürüzsüz olması için zımparalama işlemiyle başlar (Resim 2.26).

Resim 2.27. Eserin ahşap yüzeye yapıştırılması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Daha sonra tasarım, uygulanacak malzeme üzerine yapıştırılır (Resim 2.27).

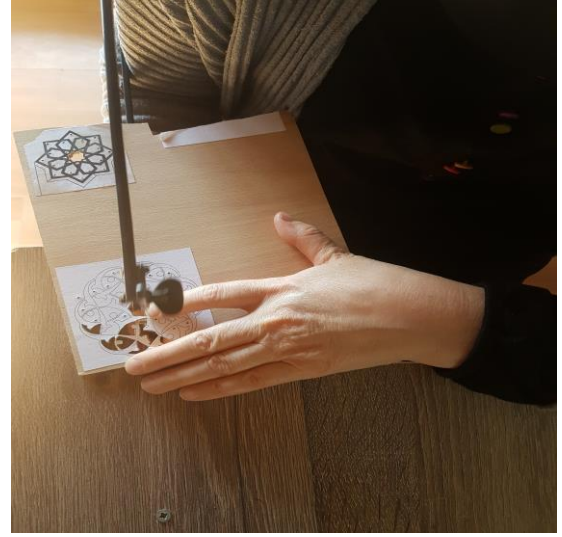
Resim 2.28. Kesim noktasının delinmesi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Kesim yapılacak yerin başlangıç noktası belirlendikten sonra matkap ile delme işlemi yapılır (Resim 2.28).

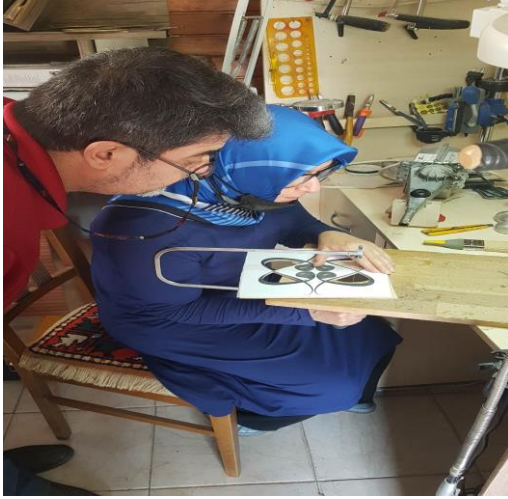

Resim 2.29. Kıl testerenin yerleştirilmesi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Açılan delikten kıl testere koluna takılı testere ucu geçirilerek testere kolu üzerinde sabitlenir (Resim 2.29).

Resim 2.30. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Klasik Türk Sanatları Vakfı/Ankara, 2020)

Resim 2.31. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)

Resim 2.32. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Klasik Türk Sanatları Vakfı/Ankara, 2019)

Çalışma tezgâhı üzerinde kıl testere kolu aşağı yukarı hareket ettirilerek hat yazısı düzgün bir şekilde kesilir (Resim 2.30, 2.31 ve 2.32).

Resim 2.33. Ahşap oyuğu'nun boyanması ve paspartu üzerine yerleştirilmesi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 2.34. Naht uygulama aşaması (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)

Kesimi tamamlanan eser bazen boyanarak bazen de boyanmadan uygun bir zemine yapıştırılır (Resim 2.33 ve 2.34).

2.4.3. Negatif Kesim Örnekleri

Resim 2.35. Allah lafzı, metal negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.36. Muhammed lafzı, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.37. Kelime-i tevhid, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.38. Besmele-i Şerife, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.39. Besmele-i Şerife, sedef negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.40. Elif harfi, metal negatif kesim, Eser: Mesut DİKEL

2.4.4. Pozitif Kesim Örnekleri

Resim 2.41. Ay yıldız, sedef pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.42. İnşirah Suresi, metal pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.43. Besmele-i Şerife, metal pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.44. Çift katman metal pozitif kesim (sedef gömme), Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.45. Allah lafzı, metal pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.46. Rumi desenli çift vav, sedef pozitif kesim, Eser: Mesut DİKEL

2.4.5. Farklı Kesim Örnekleri

Resim 2.47. Gümüş-Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.48. Natilus serisi (Simurg ve Kün Fe Yekün), Gümüş-Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.49. Gümüş-Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.50. Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.51. Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL

Resim 2.52. Natilus İbrik, Bronz-Sedef kesim, Eser: Mesut DİKEL

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması ile gerçekleştirilmiştir. Eylem araştırması süreç odaklı olduğu için araştırmacı ile uygulamayı buluşturan ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılmasında kolaylık sağlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 78).

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmanın başlangıç aşamasında, araştırmacı tarafından Ankara Klasik Sanatlar Vakfı Ankara Şubesinde naht sanatının bütün incelikleri temelinden itibaren yüz yüze ve çevrim içi olarak Mesut DİKEL hoca ile meşk edilmeye çalışılmıştır. Salgın sürecindeki kapanmanın sona ermesiyle Adana'da Mesut DİKEL ve İstanbul'da Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU hocaların sanat galerisine ziyaretlerde bulunulmuştur. Hocalar ile yapılan görüşmeler ses kaydına alınmış ve sanat eserleri yerinde gözlemlenerek fotoğraf ve videolar ile belgelendirilmiştir. Ayrıca hocaların mevcut dokümanlarından faydalanılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini naht sanatı ile uğraşmış ve bu sanatın öğreticiliğini gerçekleştirmiş kişiler oluşturmaktadır. Örneklem olarak, Naht sanatını akademik ve sanatsal olarak gerçekleştiren Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve Marmara Üniversitesinden öğrencisi görsel sanatlar öğretmeni Mesut DİKEL araştırma kapsamına alınmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırma süreci 2019 yılının Temmuz ayında alan taraması ile başlamış, Kasım ayından itibaren naht sanatı, araştırmacı tarafından uygulamalı olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Dünya genelinde mevcut İslami Sanat müzesi listesinde bulunan 78 müzeden dijital alt yapıya sahip toplam 25 müze gezilerek bu müzelerde sergilenen eserler üzerinde naht sanatı ile ilgili belgesel gözlemler yapılmıştır. Tasarım ve uygulama aşamasına ilişkin gerekli veriler toplanmıştır. Salgın sürecinden dolayı katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler ve gözlemler 2021 Haziran ayında gerçekleştirilerek ses kaydı ve fotoğraflar ile belgelenmiştir.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizinde katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen ses kayıtları transkript edilmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından çekilen ve katılımcıların

arşivinde bulunan fotoğraf ve videolar derlenerek gerekli veriler oluşturulmuştur.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

4.1. DÜNYA MÜZELERİNDE NAHT SANATI ÖRNEKLERİ

Müzeler, toplumun kültürel mirasını toplayan, araştıran, koruyan ve halkın hizmetine sunan kurumlardır (Tezcan Akmeahmet ve Odekan, 2006: 47). Müzelerde sanatsal, kültürel, tarihsel ya da bilimsel eserler sergilenmektedir (Sözen ve Tanyeli, 1987: 168). Günümüzde modernize edilen müzeler bilginin sunulduğu ya da korunduğu ortamlardan daha çok bilginin paylaşıldığı ortamlara dönüşmüştür. Dijital müzecilik anlayışı teknolojik alt yapıyı sağlayan uygulamaları da beraberinde getirmiştir (Bozkuş, 2014: 329). Araştırmanın bu bölümünde dünya genelinde mevcut İslami Sanat müzesi listesinde bulunan 78 müzeden dijital alt yapıya sahip toplam 25 müze incelenmiştir. Müzelerde çok az naht sanatı örneğine rastlanmış ve ahşap, metal ve sedef süsleme örneklerine yer verilmiştir. İslami sanat müzeleri listesi Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Dünya Genelindeki İslami Sanat Müzeleri

Ülke	Şehir	Müze Adı
Algeria	Algiers	National Museum of Antiquities and Islamic Art
Australia	Melbourne	Islamic Museum of Australia
Austria	Vienna	Museum of Applied Arts
Brunei	Brunei	Brunei Museum
Canada	Toronto	Aga Khan Museum
		Royal Ontario Museum
Denmark	Copenhagen	The David Collection
Egypt	Cairo	Museum of Islamic Art
		Coptic Museum
France	Paris	Bibliothèque nationale de France
		Arab World Institute
		Musée des Arts Décoratifs

		Louvre Museum
	Lyon	Musée des Tissus et des Arts décoratifs
Germany	Bamberg	Universitätsmuseum für Islamische Kunst
	Berlin	Islamic Art Museum
	Cologne	Rautenstrauch-Joest-Museum
	Dresden	Dresden Museum of Ethnology
	Düsseldorf	Hetjens-Museum
	Hamburg	Museum für Kunst und Gewerbe
	Karlsruhe	Badisches Landesmuseum
	Leipzig	Leipzig Museum of Ethnography
	Munich	Museum Five Continents
	Stuttgart	Linden Museum
Greece	Athens	Benaki Museum
Iran	Tehran	Gulistan Museum
		Museum of Decorative Arts
		Museum of Ancient Iran
		Reza Abbasi Museum
	Mashad	Imam Reza Museum
Iraq	Baghdad	National Museum of Iraq
Ireland	Dublin	Chester Beatty Library and Oriental Art Gallery
Israel	Jerusalem	The Museum for Islamic Art
Italy	Florence	Bardini Museum
	Venice	Treasury of St. Mark's
	Milan	Biblioteca Ambrosiana
Jordan	Al-Mazār al-	Al-Mazar Islamic Museum

Kuwait	Kuwait	Kuwait National Museum
Kuwait	Kuwait	Tareq Rajab Museum
Malaysia	Kuala Lumpur	Islamic Arts Museum
Morocco	Rabat	Archaeological Museum
Oman	Muscat	National Museum of Oman
Pakistan	Lahore	Lahore Museum
Palestinian	Jerusalem	Islamic Museum of the Haram al-Sharif
Portugal	Lisbon	Calouste Gulbenkian Museum
Qatar	Doha	Museum of Islamic Art
Romania	Bucharest	National Museum of Art of Romania
Russia	Saint Petersburg	State Hermitage Museum
	Moscow	Museum of Oriental Art
Spain	Madrid	National Archaeological Museum
Sweden	Stockholm	Museum of Mediterranean and Near Eastern
Switzerland	Bern	Abegg-Stiftung
	Geneva	Musée d'Art et d'Histoire
Syria	Damascus	National Museum of Damascus
Tunisia	Tunis	Bardo National Museum
Turkey	İstanbul	Topkapı Palace
		Museum of Turkish and Islamic Arts
		Vakıflar Museum
		Archaeological Museum
Ukraine	Kiev	Museum of Western and Oriental Art
United Arab	Sharjah	Sharjah Museum of Islamic Civilization
United	Oxford	Ashmolean Museum

Kingdom	London	British Museum
		Victoria and Albert Museum
		Nasser D. Khalili Collection
		Royal Asiatic Society
	Edinburgh	National Museum of Scotland (formerly Royal
	Manchester	John Rylands University Library
	Cambridge	Fitzwilliam Museum
	Boston	Museum of Fine Arts
	Cleveland	Cleveland Museum of Art
	Corning, NY	Corning Museum of Glass
USA	Washington,	Freer Gallery of Art
	Dallas	Keir Collection (currently on loan to the Dallas
	Los Angeles	Los Angeles County Museum of Art
	New York	Metropolitan Museum of Art
	Honolulu	Shangri La Museum of Islamic Art, Culture &
Yemen	Sana'a	National Museum of Yemen

4.1.1. Avustralya

Müze adı: Islamic Museum of Australia

Web Adresi: <http://www.islamicmuseum.org.au>

Müzedede sergilenen eserler arasında hat sanatı, halı ve tekstil, metal işi, ahşap oyma ve dini el yazması örnekleri bulunmaktadır (Resim 4.1).

Resim 4.1. Metal oyuğu örneği

4.1.2. Kanada

Müze adı: Aga Khan Museum

Web Adresi: <http://agakhanmuseum.org/index.html>

Müzedede tarihsel olarak önemli İslami medeniyetlerin yanında çağdaş İslami toplulukların sanat eserleri sunulmaktadır.

Resim 4.2. Yazıtlı kabuk, işlenmiş sedef, Hindistan, 18. Yüzyıl

Avuç içi boyutunda, mükemmel şekilli sedef kabuk, zarif bir tasarım ve ilgi çekici bir işlev sergiliyor. Aydınlık yüzeyine Kur'ân-ı Kerim'den ayetler ve dini dualar içeren sekiz eş merkezli halka oyulmuştur (Resim 4.2).

4.1.3. Almanya

Müze adı: Museum für Kunst und Gewerbe

Web Adresi: <https://www.mkg.-hamburg.de/en/sammlung/schwerpunkte/orient.html>

Resim 4.3. Metal oygu örneği

Kur'ân-ı Kerim'den bir ayetten alıntı yapan hat ile işlenmiş delikli dekor ve çiçekli asmaların tamamı demirden yapılmıştır (Resim 4.3).

Müze adı: Badisches Landesmuseum

Web Adresi: <https://kai.landmuseum.de>

Resim 4.4. Metal oygu örneği

4.1.4. Yunanistan

Müze adı: Benaki Museum

Web Adresi: www.benaki.org

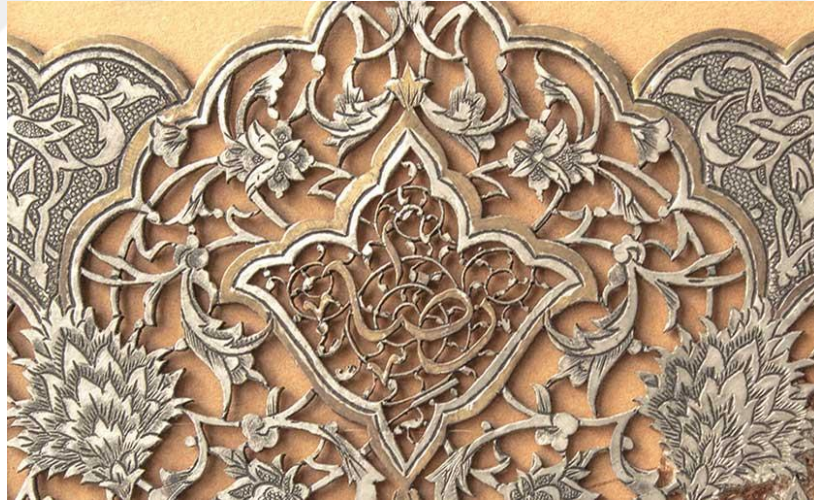
Resim 4.5. Alay bayrağı, metal oyuğu örneği, 17. Yüzyıl, İran

Hız. Hüseyin'in ölümünün yas tutulduğu dini Aşure bayramında kullanılan Şii alayı bayrağı (Resim 4.5).

4.1.5. İran

Müze adı: Museum of Decorative Arts

Web Adresi: <https://isfahaninfo.com/handicrafts/>

Resim 4.6. Kafes çalışma, metal oyuğu örneği

Kafes çalışması (Moshabbak), altın, gümüş, bakır vb. gibi metallerin yüzeyinde gerçekleştirilen bir tür dekoratif işidir (Resim 4.6, 4.7 ve 4.8).

Resim 4.7. Kafes çalışma, metal oygu örneği

Resim 4.8. Kafes çalışma, metal oygu örneği

4.1.6. Türkiye

Müze adı: Museum of Turkish and Islamic Arts

Web Adresi: <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=TIE01&DistId=TIE>

Resim 4.9. Alem, metal oygu örnekleri

Osmanlı Dönemi maden sanatı; bir yandan kendinden önceki gelenekleri devam ettirirken, bu döneme özgü yeni formların da denendiği bir dönem olarak karşımıza çıkar. Süsleme programında geleneksel motiflerin yanı sıra lale, karanfil, şakayık, nar gibi natüralist motifler de kullanılmıştır. Müzede geç dönemlere ait, değişik form ve ölçülerde yapılmış, bakır, tunç ve tombak şamdanlar, kılıç ve âlemler sergilenmektedir (Resim 4.9, 4.10 ve 4.11).

Resim 4.10. Alem, metal oygu örneği

Resim 4.11. Alem, metal oygu örneği

4.1.7. Birleşik Krallık

Müze adı: Victoria and Albert Museum

Web Adresi: <https://www.vam.ac.uk>

Resim 4.12. Ayaklı kâse (keşkül), 19. Yüzyıl

Dilencinin tası, İslam mistiklerinin üstlendiği dini yoksulluğun bir işaretiydi. Paradoksal olarak, büyük bir karmaşıklığın nesnelere olabirler. Yazıtlar genellikle, mistiğin aydınlanma arayışı hakkında Kur'ân-ı Kerim'den ayetler veya Farsça şiirler içerir. Ancak bu örnekte, çerçevenin etrafındaki metin bir Şii duasıdır. Biri, 'Mucizelerin tezahür ettiği Ali'ye Çağrı' ile başlayan kısa bir Arapça şiirdir. Diğeri ise Allah'ın, Muhammed'in ve Ali'nin üçlü bir yakarışdır (Resim 4.12).

4.1.8. Amerika

Müze adı: Metropolitan Museum of Art

Web Adresi: <https://www.metmuseum.org>

Resim 4.13. Alem, metal oygu, 17-18., Yüzyıl, Hindistan

Resim 4.14. Plak, metal-kesme, 17. Yüzyıl, İran

Arka planında bitkisel motifler oyulmuş çelik levhada yazıt olarak, Hz. Muhammed (s.a.v.), kızı Fatıma ve On İki Şii İmam'ı övülmektedir (Resim 4.14).

4.2. NAHT SANATI TEMSİLCİLERİ

4.2.1. Prof. Dr. Mehmet Zeki Kuşoğlu

Halkı zevk sahibi yapamazsanız, Sanatkâr ızdırıp çeker.

Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.15. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU gençlik yılları (Mesut DİKEL Arşivi)

4.2.1.1. Yaşam Öyküsü

Resmi kayıtlara göre 23.12.1943 yılında babasının söylemine göre ise 19 Mayıs 1943 yılında Gaziantep Merkez Şahinbey'de doğmuştur. 6 yaşına kadar Gaziantep'te yaşamış daha sonra ailesiyle birlikte eğitim için İstanbul'a gelmiştir. Ailesinde çok iyi bakırcılar, kuyumcular ve taş ustaları bulunmaktadır. Annesi, teyzeleri ve halaları Antep işinde, dayıları da marangozluk alanında oldukça maharetli olduğundan, aile fertlerinden gördükleri neticesinde sanatsal alanda tecrübeler edinmeye başlamıştır. Dedesinin yaşlanınca kendisine verdiği keser ve testeresiyle ilkokul ve ortaokulda kendi çapında

küçük işler yapmaya ve küçük yaşlarda taş yontmaya başlamıştır. Ortaokulda Halife Abdulmecid'in kızı Dürrüşehvar'ın fotoğrafını görmüş, ahşabı oyarak bu fotoğrafı yapmıştır. Daha küçük yaşlarda ahşap oyma tekniğiyle yaptığı Halife Abdülmecid'in kızına ait bu resim hala İstanbul Davutpaşa Anadolu Lisesinde bulunmaktadır. Kendisi "Sanat bizim aile mesleğimizdir." diyerek aileden gelen bir sanatsal yeteneğe sahip olduğunu ifade etmiştir.

İstanbul Marmara Üniversitesinin eski adıyla Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Grafik bölümünden mezun olmuştur. 1416 sayılı kanun ile bugünkü Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesine hoca olmak ve yurt dışına gönderilmek üzere 5 ayı daldaki yapılan sınavda grafik tasarım alanında birinci olmuş ve Almanya'ya gönderilmiştir. 5 yıl Almanya'da kalmış ve Almanya'daki müze, kütüphane ve önemli kişilerde bulunan Türklere ait eserleri görmüş ve bu vesileyle Türk-İslam sanatlarına yönelmeye başlamıştır. Almanya'dan birçok teklifler gelmesine rağmen Türkiye'ye dönmüştür. Kendi ifadesiyle: "Gittim batıya döndüm doğuya." Daha sonra hat ve minyatürü öğrenmiş ve Türk Lügati yazarı Hüseyin Kâzım Kadri Bey'in kızı Fatma Rikkat Kunt Hoca'dan tezhip dersleri almaya başlamıştır. Kâğıdın çok hassas bir malzeme olması ve sudan ve ateşten etkilenmesi sebebiyle yaptığı çalışmaların daha kalıcı olması için maden işlemeye yönelerek mesleğini akademik ve sanatsal açıdan devam ettirmiştir. Emeklilikten sonra kitap yazmaya devam etmekte ve davet edildiği yerlere konferans vermeye gitmektedir.

Arz eyledim Yaradandan olayım iyi bir kul,

Oda bana nasip etti bir testere bir kıl.

Ben senin arzunu yerine getirdim dedi Hüda,

Sen de benim emrim tut namaz kıl,

Gün geldi kıl kırıldı ben tükendim geriye sen kaldın.

Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU (kendi dilinden)

Resim 4.16. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU sanat galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, İstanbul, 2021)

Resim 4.17. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU sanat galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, İstanbul, 2021)

4.2.1.2. Mesleki Deneyimleri

Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU Osmanlının son 50 yılı ve Cumhuriyetin ilk 50 yılında yaşamış ve moda akımlara itibar etmemiş kimliğini, kişiliğini muhafaza etmiş insanlarla tanışarak hem onların hayat hikâyelerini yazmış hem de onların bildiklerini öğrenmeye gayret etmiştir. Türk-İslam sanatı ile ilgili hat, tezhip, minyatür, altın oyma, sedef kakma, mezar taşı gibi otuza yakın meslek ile uğraşmıştır. Marmara Üniversitesinde

otuz sekiz yıl hocalık yapmış ve Almanca, fotoğraf, tipografi ve baskı grafikleri gibi birçok ders vermiştir.

Belirli dönemlerde yakın dostlarından olan eczacı ve aynı zamanda hattat Uğur Derman'ın eczanesinde hattat Hasan Çelebi, hat ve ebru sanatçısı ve aynı zamanda tıp doktoru olan Fuat Başar ile bir araya gelerek sanat üzerine sohbet ederlermiş. Sedef kakmayı Zincirli Handa Nerses ustayı takip ederek ve sonra gümüş kakmayı da Kırkor hocanın yaptıklarını inceleyerek öğrenmiştir. Kültür Bakanlığının açtığı kursta Türk Gölge Oyunu alanında Ragıp Hocadan Karagöz yapımı üzerine dersler almıştır. Hattat Necmettin Okyay'ın oğlu Nebih Bey'in oyduğu küçük kolyeleri inceleyerek kendisinden altın oygu işini öğrenmiştir. Manevi annem dediği Fatma Rikkat hocadan tezhip dersleri almıştır. Bu sanatlardaki başarısını göz hafızasının güçlü olmasına ve ailesinden gelen mesleki kabiliyetine dayandırmaktadır.

Naht sanatını 1970 yılı sonu ve 1971 yılı başında kendi çabaları ile araştırmaya başlamış ve birçok sanat dalında o dönemde neler yapıp yapılmadığı üzerinde durmuştur. Naht alanında ilk yaptığı çalışma makılı- kûfi tarzındaki İhlas Süresidir (Resim 4.18).

Resim 4.18. Makılı- kûfi tarzı İhlâs Süresi, ahşap oygu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, İstanbul, 2021)

Sonrasında naht alanında çalışmaya devam ederek yeni eserler üretmiştir. Ayrıca testere ve iskarpela ile oyarak, kabartmalar ve iç çukurlar yaparak sedef kakmıştır. Aralıklı olarak 10 yıl ahşap oygu çalışmalarını ve sonrasında 40 yıl boyunca sedef oygu çalışmalarını sürdürmüştür. 5 kez Topkapı Sarayında 5 kez de Yıldız Sarayında ve daha birçok yerde sergiler açmıştır. Bu süreçte saraylardaki eserleri inceleyerek çözümlenmeye çalışmış ve başka neler yapılabileceği konusunda sanatsal ve akademik çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Naht sanatının öğretilmesine yönelik birçok kurumdan davetler almış ancak pek çoğuna sıcak bakmamıştır. Çünkü kendi ifadesiyle “Bir iş kültürü ile öğretilir, onsuz iş

amelelik ve taklidi olur. Kişinin kabiliyeti varsa benzerini yapar. İstedığımız şey benzerini yapmak değil onu aşabilmektir. Öğrencilere o işin felsefesini öğretmek gerekir.”

Sanatsal çalışmalarda teknolojiden faydalanmakla ilgili olarak; teknolojinin çalışmalara tamamen sinmemesi ve yerinde kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Örneğin; eski bir hattatın hatalı bir yazısını gördüğümüz zaman daha çok keyif aldığımızı, çünkü yapılan çalışmaların birine teknolojinin, diğerine ise insan ruhunun sindiğini söylemiştir. Günümüzde sedef kakma yaparken sedefi kesme ve tesviye etme aşamalarında teknolojiye ihtiyaç duyulduğunu, bugün dünyada bu sürecin teknoloji ile gerçekleştirildiğini, sedefi bu şekilde aldıktan sonra sanatçının çalışmalarına başlayacağını belirtmiştir. Bilgisayarı kullanarak yapılan aktarmaları tenkit edemeyeceğimizi, zaman kazanmak ve bazı parçaları teknik olarak yapmak için bilgisayardan yararlanabileceğimizi ifade etmiş ancak kendisinin yaptığı birçok işte eski usulü tercih ettiğini söylemiştir. Elektriksiz çevirmeli el matkabı kullandığını, kıl testere ve daha birçok aletini kendisi yaparak bu aletlerle çalışmalarını gerçekleştirdiğini, bu şekilde çalışmaktan da daha çok keyif aldığını ifade etmiştir.

Eserlerinden pek çoğunu satmadığını, zaman zaman yurt içi ve yurt dışında bazı satışlar yaptığını, öğrenciyken yurtdışından, memuriyetinden ve kitaplarından kazandığı paralar ile tüm ihtiyaçlarını karşıladığını söylemiştir.

Prof. Dr. Mehmet KUŞOĞLU'nun yayınlanmış kitapları;

- Mezar Taşlarında Hüve'l Baki, İstanbul, 1984
- Dünkü Sanatımız Kültürümüz, İstanbul, 1994
- Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1994
- Sedefkâr/ Altın Oymacı/Gümüş Kakmacı Mehmet Zeki Kuşoğlu, İstanbul, 1994
- Osmanlı Kartvizitleri, İstanbul, 1996
- Neler Söyledim, Neden Söyledim, İstanbul, 1997
- Sözüm Bu Ülkeyi Sevenlere, İstanbul, 1998
- Tılsımdan Takı'ya, İstanbul, 1998
- Düşünmek Bizden Irak, Modası Geçmiş Sözler, İstanbul, 2005
- Gelenekten Geleceğe Köprü İnsanlar, 2006
- Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 2006
- Türk Okçuluğu ve Sultan Mahmut'un Ok Günlüğü, İstanbul, 2006
- Köprü İnsanlar, İstanbul, 2006
- Osmanlı Arması, 2008
- Osmanlı Mühürleri, 2008

- Osmanlı Medeniyetinde 33 Kadim Sanat, 2010
- Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU'nun Eserlerinden Bir Demet, İstanbul, 2010

4.2.1.3. Eserleri

Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU'nun günümüze kadar birçok resim, heykel, seramik, hat, baskı grafiği, afiş, maden, sedef ve gümüş kakma, altın oyma alanında şahsi ve karma sergileri, makale ve köşe yazıları, kitapları, panel ve konferansları ve tebliğleri bulunmaktadır. Bu bölümde Prof. Dr. Mehmet Zeki Kuşoğlu'nun Eserlerinden Bir Demet kitabındaki farklı sanat alanlarından bazı örneklerle yer verilmiştir (KTSV, 2010).

Resim 4.19. Tuğra, testere işi altın oyma, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.20. Gerdanlık, mercan sedef üzerine sülüs hattı, testere işi altın oyma, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.21. Kolye, testere işi altın oygu, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.22. Altın gerdanlık, akik üzerinde işlenmiş testere işi, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.23. Altın yaka iğnesi, sülüs hatlı armudi istifli testere işi, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.24. Altın gerdanlık, testere işi ayet istifli, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.25. Altın oygu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.26. Altın oygu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.27. Altın oygu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.28. Altın oygu takılar, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

Resim 4.29. Altın oygu alem, Eser: Mehmet Zeki KUŞOĞLU

4.2.2. Mesut Dikel

Resim 4.30. Mesut DİKEL Sanat Galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)

4.2.2.1. Yaşam Öyküsü

1966 yılında Mersin'in Erdemli ilçesinde doğmuştur. 1990 yılı Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Prof. M. Zeki Kuşoğlu Grafik Atölyesi mezunudur. Halen Milli Eğitim Bakanlığında Görsel Sanatlar öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Uzun yıllar Adana Sanat Konseyi Başkan Yardımcılığı, Altın Oran Düşünce ve Sanat Platformu Yönetim Kurulu üyeliği, dört yıl süre ile Adana Ressamlar Derneği Başkanlığı ve Anadolu Geleneksel Sanatlar Derneğinin Kurucu Başkanlığını yapmıştır. Resim, illüstrasyon, airbrush, grafik, fotoğraf, hüsn-i hat, tezhip, ebru, minyatür, kaligrafi, maden kesme, sedef oyuğu, naht sanatı, katı', ağaç oymacılık gibi çok farklı alanlarda profesyonel sanat eserleri üretmiştir. Son yıllarda çalışmalarını hüsn-i hat ve sedef-metal naht oyuğu sanatları alanında yoğunlaştırmıştır. Eserleri başta Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar, Adana Belediyesi, Valilikler, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Amerika, Almanya, İngiltere, İspanya, Avustralya, Romanya, Türkmenistan, Azerbaycan, Katar'da ve resmi, özel kuruluş ve şahıs koleksiyonlarında yer almaktadır. Resim, grafik, afiş, logo yarışmalarından ve çeşitli resmi ve özel kurumlardan aldığı ödülleri bulunmaktadır. 1997 Yılında Sabancı Vakfı tarafından yılın en başarılı öğretmeni seçilmiştir. 300'den fazla karma, 17 kez grup sergilerine iştirak etmiş ve 55 kez kişisel sergi açmıştır. Hat sanatçısı Davut Bektaş'tan mektuplaşma usulü ile sülüs-nesih hüsn-i hat meşketmiştir. Halen hat çalışmalarına hattat Savaş Çevik Bey ile devam etmektedir. 2011 yılında Hattat Mahmut Şahin'den mektuplaşma usulü ile talik-nesalik meşketmiş ve icazet almıştır. Çalışmalarını kendine ait sanat ve tasarım atölyesinde sürdürmektedir. Adana, İstanbul, Mersin ve Samsun'da geleneksel sanatlar alanında eğitim çalışmaları da

yapmaktadır. Evli ve bir kız evlat sahibidir.

Resim 4.31. Mesut DİKEL Sanat Galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)

Resim 4.32. Mesut DİKEL Sanat Galerisi (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Adana, 2021)

4.2.2.2. Mesleki Deneyimleri

Resim 4.33. Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve öğrencisi Mesut DİKEL (Mesut DİKEL Arşivi)

Üniversitede okurken hocası Mehmet Zeki Kuşoğlu ile tanışmış ve hocası kendisini sanatsal alanda yönlendirmiştir. Naht sanatını adını bilmeden yapmaya başlamıştır. Hocası Mehmet Zeki Kuşoğlu'nun nahtı altın ve gümüş olmak üzere kuyumculuk sektöründe kullandığını, altın ve gümüşün pahalı olması sebebiyle kendisinin bu sanata ahşapla başladığını daha sonrada bakır, bronz ve gümüş malzemelerle devam ettiğini söylemiştir.

Üniversiteden sonra Adana'ya yerleşmiş ve Adana'da görsel sanatlar öğretmeni olarak görev yapmaya başlamıştır. Bu arada ayrıca kendine bir işyeri açmış burada resim, tezhip, hat ve minyatür sanatlarıyla meşgul olmuştur. Önceleri naht sanatını hobi gibi bir iş olarak devam ettirmiş ve keyfi olarak arada bir kesim yapmıştır. Resim ve hat sergileri açmış ve yaptığı tablolar satılmaya başlamıştır. Grafikerlik, ressamlık ve tasarımcılık alanındaki tecrübelerini harmanlayarak ahşapları birleştirmiş, üç dört ahşap kullanmaya başlamıştır. Farklı metaller kullanmış, metal içerisine farklı metaller koymuştur. Özel tasarımlarını ikinci kez kullanmamıştır. Naht sanatında en az kullanılan malzeme sedef olduğu için o alana ağırlık vermiştir. Kesmesi zor fosil bir malzeme olan ancak on binlerce yıl bozulmadan kalabilen sedefi naht sanatına uygulamaya başlamıştır. Eserlerinde daha önce hiç denenmeyen Nautilus sedef kullanmıştır. Sonrasında öğrencileri de bu sanata yapmaya devam etmiştir. Müzehhipliği sayesinde güzel çizimler ortaya koyduğunu hattatlığı sayesinde de düzgün kesimler yaptığını belirtmiştir. Beş altı sanatı harmanlayarak naht sanatında ortaya yeni bir ekol çıkarmıştır. Birçok kişinin naht sanatında Mesut Dikel'den önce Mesut Dikel'den sonra tabirini kullandıklarını ifade etmiştir.

UNESCO, Klasik Sanatlar, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı koordinesi ile altı yıl İstanbul'da dersler vermiştir. İlk zamanlar öğrenci sayısı fazla olmasına rağmen ilerleyen zamanlarda öğrenci sayısı on kişiye düşmüş ve bu şekilde düzenli olarak hocanın naht dersleri devam etmiştir. Derslerin ilk yılı el becerilerini geliştirme ve basit işler yapma, ikinci yılı farklı teknikler uygulama, üçüncü yılı tasarım ve sonraki yıllar tasarım sonrası uzun soluklu çalışmalar şeklinde olmuştur. Öğrenciler sabırla ahşabın türevlerini, sarı metali, bronz, sedefi işleyerek eserler ortaya koymaktadır. Mesut Dikel öğrencilerine ait eserlerin önümüzdeki Kasım ya da Aralık (2021) ayında İstanbul'da sergileneceğini ve bazı öğrencilerin icazetlerini alacaklarını ifade etmiştir.

Şu ana kadar yapılmış en pahalı hilye hocaya ait olup üzerinde bir buçuk yıl uğraşmıştır. Kuveyt Türk'te açmış olduğu sergide elli eserden kırk biri, salgından önce açmış olduğu sergide ise otuz üç eserden on dokuzu satılmıştır. Fas ve Ürdün'de sergiler açmıştır. Katar Kaligrafi Müzesinde, Bahreyn İnci Müzesinde, belediye ve valiliklerin

koleksiyonlarında, Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde de eserleri bulunmaktadır. Birleşik Arap Emirliklerinde bienale katılmış kendi alanında bir altın madalya kazanmıştır. Devlet üniversitelerinden biri eğitim araştırma müzesine beş eserini resmi olarak satın almış ve koleksiyonlarına koymuşlardır. Afiş, amblem, logo, resim yarışmalarında çeşitli ödüller almıştır. 1997 Yılında Sabancı Vakfı tarafından yılın en başarılı öğretmeni seçilerek elli cumhuriyet altını ve Romanya’da katıldığı sergide de para ödülü almıştır.

Şu an naht’tan sedef maket çalışmasına yönelmiş ve pencerelerini, minaresinin şerefelerini ve kapılarını kıl testere ile kesmiş olduğu Mescid-i Aksa ve Mescid-i Nebevi maketleri yapmıştır (Resim 4.34). Kendisi belki de yüz iki yüz yıl sonra bulunamayacak ve altından da değerli olacak sedeften yaptığı eserlerle geleceğin antikalarını üretmektedir.

Resim 4.34. Mescid-i Nebevi sedef oyuğu (Mesut DİKEL Arşivi)

4.2.2.3. Eserleri

Mesut DİKEL resim, hat, tezhip, minyatür vb. alanlardaki çalışmaları sonucunda ağırlıklı olarak naht sanatı ile uğraşmaktadır. Bu bölümde kendi arşivinden şahsımıza sunduğu eserlere, sergi katalogları ve sanat galerisinden fotoğrafladığımız bazı örneklerle yer verilmiştir.

Resim 4.35. Sedef metal oylu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.36. Sedef oylu (Mesut DİKEL Arşivi)

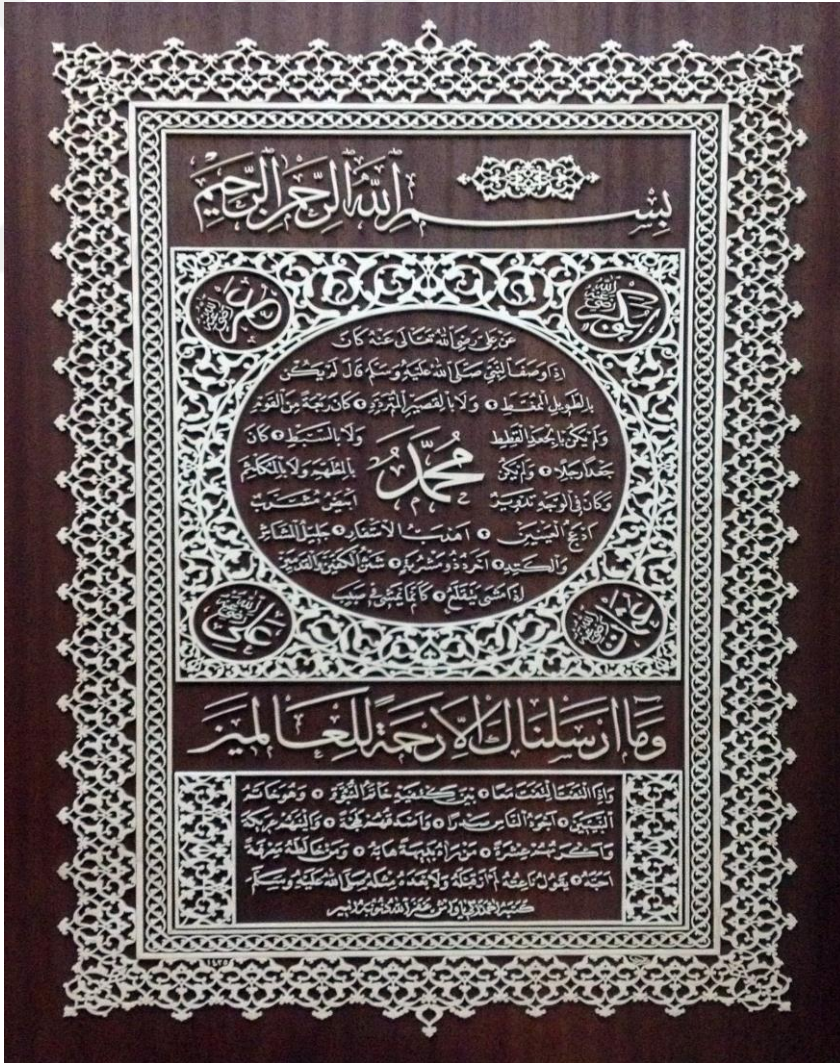
Resim 4.37. Sedef metal pozitif ve negatif oygu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.38. Metal oygu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.39. Sedef metal oygu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.40. Hilye, metal oygu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.41. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.42. Sedef metal oyu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.43. Sedef metal oygu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.44. Sedef metal oygu (Mesut DİKEL Arşivi)

Resim 4.45. Tuğra-Besmele-i Şerife, sedef metal oyuğu (Mesut DİKEL Arşivi)

4.2.3. Araştırmacının Ahşap Oygu çalışmalarından rnekler

Resim 4.46. Vav gemisi, ahşap oygu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.47. Beşli vav döngüsü, ahşap oygu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.48. Dörtlü vav, ahşap oygu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.49. Laleli çifte vav, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.50. Üçlü vav, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.51. Dörtlü vav döngüsü, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.52. Burgulu çifte vav, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.53. Burgulu çifte vav, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.54. Üçlü vav döngüsü, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.55. Negatif ve pozitif kesim vav, ahşap oyuğu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.56. Kalpli vav, ahşap oyuğu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.57. Kalpli vav, ahşap oyuğu (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.58. Elif vav, ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.59. Selçuklu Şemse Rumi motifi ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

Resim 4.60. Selçuklu geometrik yıldız motifi ahşap oyma (Ayşe BAŞARMAK Arşivi, Kırşehir, 2021)

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hat, tezhip, ebru, minyatür, ağaç oymacılığı gibi birçok sanat dalı Osmanlı döneminde zirveye taşınarak günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak bazıları da yok olmaya yüz tutmuş ya da tamamen ortadan kaybolmuştur. Naht sanatı günümüzde etkisini kaybeden sanatlar arasında görülmektedir. Alanyazın incelemesi yapıldığında naht sanatına ilişkin kaynaklar yok denilecek kadar azdır. Yurtiçi ve yurt dışı kaynak araştırmalarında “ağaç oyma”, “wood carved” anahtar kelimeleri girildiğinde birçok çalışma ile karşılaşsak bile naht sanatını bu kavramlar ile karıştırmamak ve oyma ile oygu kavramlarını birbirinden tamamen farklı düşünmek gerekir. Oyma, bir nesneyi kabartma ya da yükseltme için iskarpela ile yapılan işlemdir. Oygu ise kıl testere ya da benzeri bir araç ile yapılan koparma işlemidir. Günümüzde naht sanatı geçmişte oygu sanatı olarak adlandırılmıştır. Süreç farklı malzemeler üzerinde gerçekleştirildiği için ahşap oygu, metal oygu ve sedef oygu olarak sınıflandırılmaktadır.

Naht sanatının temelini aslında hat sanatı oluşturmaktadır. Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte Arap yazısına sanatsal bir güzellik katılarak hat yazısı ortaya çıkmıştır. Hat yazılarının ya da benzer süslemelerin kâğıt, deri ya da ahşap üzerine aktarımının yanında sudan ve ateşten etkilenmemesi ve kalıcılığın sağlanması için metal ve sedef gibi daha dayanıklı malzemeler üzerine uygulamıştır. Çünkü birçok sanat eseri bu olumsuz durumlardan dolayı yok olmuş ya da zarar görmüştür. Bugün müzelerde çok az sanat eseri görülmektedir.

Çalışmada unutulmaya yüz tutmuş bir sanat dalı olan ve alanyazında kavramsal ifadesine pek rastlanmayan oygu sanatı ya da günümüzdeki ifadesiyle naht sanatının devamlılığını sağlamak ve gelecek nesillere aktarabilmek için neler yapılabileceği konusunda araştırmalar yapılmıştır. Günümüzde bu alanda uğraşan birkaç kişi olmasına rağmen çalışmamızda bu işi hem akademik hem de sanatsal olarak gerçekleştiren ve resim, grafik, hat, tezhip, minyatür gibi birçok sanat dalını bünyesinde barındıran Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU ve icazetli öğrencisi görsel sanatlar öğretmeni Mesut DİKEL ile görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda naht sanatı araştırmacı tarafından Mesut DİKEL hocanın tedrisatından geçerek meşk edilmeye çalışılmıştır.

Naht sanatı birkaç sanat disiplini içerisinde barındırmaktadır. Naht sanatını icra etmek isteyen kişinin öncelikli olarak iyi bir hattat olması beklenmektedir. Ayrıca diğer

sanat dallarında bir nebze de olsa bilgi ve beceri sahibi olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak günümüzde bu sanatı icra edenlerin birçoğu başkalarının desen ve yazılarını kullanmaktadırlar. Bu sanat öncesinde bir tasarım süreci gerektirdiğinden dolayı gerekli izinler dâhilinde başkalarının desen ve yazılarını kullanmakta bir sakınca olmadığı düşünülmektedir. Burada önemli olan şey hayal kurabilmek, bilinmeyeni bulmaya ve yapmaya çalışmaktır.

Yurtdışındaki müzeler incelendiğinde Louvre, British ve Bergama gibi önemli müzelerin geniş bir bölümünde İslam sanatlarına yer verildiğini görülmektedir. Amerika ve Avrupa’da sanatsal becerilerinizi geliştirmek için hobi atölyeleri bulunmaktadır. Oradaki malzemeleri belirli bir ücret karşılığında kullanarak kişiler kendini geliştirebilir. Türkiye’de halk eğitim, belediyeler, gençlik merkezleri ve bazı derneklerin sanatsal alanda açtığı kurslar bulunmaktadır. Bu kurslarda geleneksel sanatlardan daha çok hat, tezhip, minyatür, ebru, kaligrafi ve kakmacılık gibi dersler verilmektedir. Birçok öğrenci bu kurslara büyük bir hevesle başlamakta ancak bu sanat dalları sabır ve şevk gerektirdiği için belli bir zaman sonra öğrenci sayılarında büyük bir düşüş yaşanmaktadır. Burada önemli olan öğrencilere ayrıca bu sanatın felsefesinin de öğretilmesidir. Günümüzde naht sanatı dalında sadece Mesut DİKEL hocanın İstanbul, Ankara ve Adana’da gerçekleştirdiği bazı kursları bulunmaktadır. Naht sanatının, Mesut DİKEL hocanın 2021 yılı sonlarına doğru icazet vereceği öğrencileri Osman Tavtay, Muhammed Subaşı, Batuhan Aslan ve yetiştirdiği diğer tüm öğrenciler ile devamlılığını sağlayacağı düşünülmektedir.

Eskilerin dediği gibi “Sanat karın doyurmaz” ifadesinin gerçekliği yansıtmadığı düşünülmektedir. Birçok sanat dalında iyi şeyler ortaya koyulduğunda özellikle işin içinde el emeği ve göz nuru var ise sanatsal çalışmalardan kazançlar elde edileceği düşünülmektedir. Günümüzde teknolojinin sanatsal çalışmaların uygulama aşamasına gelene kadar birçok faydaları olduğu gözlemlenmekte ve teknolojinin belli bir yere kadar kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Ancak bir eserin tamamen teknoloji ile ortaya çıkması ile elde edilen ürün sanatsal boyutun dışına çıkacaktır. Sanatta el emeği ön plana çıkmaktadır. Yapılan eserlerde farklı tasarımların ön plana çıkması gerekmektedir. Örneğin naht sanatında metalin içinde sedef kullanılabilir çünkü sedefi lazer ve CNC makinaların kesemediği görülmektedir.

Günümüzde bize ait sanatlara daha çok yer vermek, sanat öğreticilerine bu sanatların öğretilmesi için daha geniş imkânların sunulması gerekmektedir. Eski ders müfredatlarında bulunan ev ekonomisi, iş ve teknik dersi gibi kişisel becerilerimizi ortaya çıkaracak derslerin müfredata girmesi gerektiği düşünülmektedir. Geleneksel sanatların öğrencilere belli bir

disiplin ve sabır içinde verilmesi gerektiği, doğru bir öğrenme gerçekleşirse öğrencinin öğrenme sürecinde büyük bir keyif alacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Abakay, M. A. (2012). Hat sanatı ve hattat Hâmid Ayaç. *Şarkiyat*, (7), 248-262.
- Akay, A. (2014). Kur'ân-ı Kerîm'in kitabeti bağlamında hat sanatında icâzet ve bir hat icâzetnâmesi örneği. *Şarkiyat*, (12), 1-20.
- Akcan Ekici, S. (2020). 1801 Tarihli Ehl-i Hiref-i Hâssa defterinde Osmanlı Devleti'nin sanatkârları. *Journal of History School*, 47, 2187-2221.
- Almanya El Sanatları Müzesi. (2021, 28 Nisan). Erişim adresi <https://www.mkg-hamburg.de/en/sammlung/schwerpunkte/orient.html>
- Almanya Baden Devlet Müzesi. (2021, 27 Nisan). Erişim adresi <https://kai.landmuseum.de>
- Alpaslan, T. D. K. (2007). Hat sanatımız ve hattat, kaligrafist, yazı tasarımcısı ve eğitimcisi Emin Barın. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 317-328.
- Altinkurt, L. (2005). Türkiye'de sanat eğitiminin gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (12),1-13.
- Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk el sanatkârlarının karşı karşıya bulunduğu ticari sorunların analizi. *Bilig*, 77, 157-182.
- Aslan, M. (2007). Kastamonulu hattatlar. *Electronic Turkish Studies*, 2(4).144-160.
- Aslanapa, O. (2011). *Türk sanatı*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Atalay, M. C. (2012). Türk minyatür sanatının tasarım öğelerinin, Türk resminde varlık bulması. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 5(10), 8-20.
- Avustralya İslam Müzesi. (2021, 5 Mart). Erişim adresi <http://www.islamicmuseum.org.au>
- Balkanal, Z. (2019). Türk kültürünün değer yargılarını yansıtan kilim motiflerine tasarım açısından alternatif bir yaklaşım; kaat'ı sanatında uygulamaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 341-352.
- Barışta, H. Örcün. (2015). *Türk el sanatları C. 1-2*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- Bayazit, M., Ceylan, U. ve Saylan, U. (2012). Geleneksel el sanatlarının bölge turizmine etkisi: Güneydoğu Anadolu bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 899-908.
- Bektaşoğlu, M. (2009). *Anadolu'da Türk İslam sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Benaki Müzesi. (2021, 21 Nisan). Erişim adresi www.benaki.org
- Berk, S. (2013). *Devlet-İ Aliyye'den günümüze hat sanatı*. İstanbul: İnkılâb Basım Yayım.
- Bilen, Y. (2010). Hat sanatı eğitim ve öğretiminde hoca-talebe münâsebeti. *Ekev Akademi Dergisi*, 44, 127-136.
- Bilen, Y. (2012). Hattat Mehmed Şevki Efendi'nin terekesinde bulunan mektuplar üzerine değerlendirmeler. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (29), 49-81.
- Bilen, Y. (2014). Türk-İslâm medeniyeti ve hat sanatı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (33), 38-58.
- Birol, İ. A. ve Derman, Ç. (2016). *Türk tezyini sanatlarında motifler*. İstanbul: Kubbealtı

Neşriyatı Yayınları.

- Bostancıoğlu, E. ve Düzgün Birer, E. (2004). Ekoloji ve ahşap-Türkiye' de ahşap malzemenin geleceği, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, (2), 37-44.
- Boydaş, N. (1982). Hat sanatımız ve Batı'ya tesiri. *Vakıflar Dergisi*, 161-171.
- Bozer, R. (1989). Sinan eserlerinde ahşap işçiliği. *VI. Vakıf Haftası (Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde "Mimar Sinan ve Dönemi" Sempozyumu, 5-8 Aralık 1988)* içinde (327-346. ss.). İstanbul.
- Bozkuş, Ş. (2014). Kültür ve sanat iletişimi çerçevesinde Türkiye'de sanal müzelerin gelişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 329-344.
- Bozkurt, N. (2009). *Sedefkarlık*. İstanbul: T.D.V. İslâm Ansiklopedisi
- Cam, F. (2013). Modern-Postmodern sanat algısı bağlamında hat sanatı. *Art-e Sanat Dergisi*, 6(11), 29-49.
- Çam, N. (1997). *İslam'da sanat sanatta İslam*. Ankara: Akçağ.
- Çelik, Y. E. (2020). Isparta'da hat sanatının cami örnekleri üzerinden incelenmesi. *Art-E*, 13(26), 711-729.
- Çetintaş, Ö. ve Oyman, N. R. (2017), Hat sanatında bir yazı türü olarak Selçuklu sülüsü (dini mimari eserler örnekleminde bir değerlendirme), *BEÜ SBE Dergisi*, 6(2), 444-476.
- Çetintaş, Ö. (2019). Ankara Alaeddin camii kitabelerinin hat sanatı yönünden incelenmesi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (43), 193-199.
- Çetintaş, Ö. (2020). Hattat Şevki Efendi üslubuna göre Türk hat sanatında ölçü. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 4, 83-92.
- Çevik, M. S. (2020). Hat sanatında eğitim ve meşk. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, 1(2), 107-115.
- Dağdeler, Coşkun ve Doğan Yavaş (2020). Bursa vakıf kültürü müzesi'nde bulunan kumaş üzerine işlemeli hat levhaları. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(38), 109-143.
- Dağlı, Ş. Z. (2013). Hat sanatımızda resimsel bir yaklaşım aynalı yazılar. *Akdeniz Sanat*, 6(11).
- Derman, M. U. (1976) *İslâm sanatında Türkler içinde hat sanatında Türklerin yeri*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları
- Derman, U (1992). *İslam kültür mirasında hat sanatı*, İstanbul: IRCICA.
- Derman, M. U. (1999). Osmanlı Türklerinde hat sanatı. *Osmanlı Ansiklopedisi*, 17-25.
- Derman, U. (2013). Osmanlı İstanbul'unda hat sanatı. *Osmanlı İstanbulu*, 475-494
- Eroğlu, E. ve Köktan, Y. (2013). Geleneksel Türk el sanatlarından süpürgecilik. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat Ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (1), 212.
- Güler, S. (2016). Hattat Mustafa kütâhî ve sanatı. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 51-72.
- Güneş, Ö. (2019). Tuhfe-i Hattâtîn'de hat sanatını ele alan şiirler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(5), 163-173.

- Gürsu, O. (2015). Sanat ve psikoloji etkileşimi: Geleneksel Türk-İslam sanatları merkezli bir okuma denemesi. *Journal of International Social Research*, 8(38), 1028-1039.
- İran Dekoratif Sanatlar Müzesi. (2021, 18 Nisan). Erişim adresi <https://isfahaninfo.com/handicrafts/>
- Kağnıcı, N. (2020). Konya Alâeddin Camii mihrap yüzeyindeki Selçuklu sülüsü yazıların hat sanatı açısından değerlendirilmesi, *Konya Sanat Dergisi*, 3, 79-94.
- Kanada ağa han müzesi. (2021, 4 Nisan). Erişim adresi <http://agakhanmuseum.org/index.html>
- Karatay, S. K. (2018). Aksaray ahşap işçiliği ve oyma sanatı. *Journal of Awareness (Joa)*, 3, 145-150.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1983). *Hicret'in 15.Yüzyılında İslam sanatları sergisi - maden ve ağaç işleri sergisi*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Lowry, H. (2004). Hüsn-i hat. (Çev. Fevzi Günücü), *İSTEM*, 2(3), 203-218.
- Memiş, M. (2016). Hat sanatına terminolojik bir yaklaşım. *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* içinde (554-565 ss.). Sakarya.
- Memiş, M. (2018). Osmanlıda hat sanatını zirveye çıkaran eğitim yöntemi: Meşk ve icazet geleneği. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 53-77.
- Memiş, M. (2020). Osmanlı hattatlarının mürekkebat meşklerinde yazdıkları metinler. *Lale kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, 1(1), 40-51.
- Mercin, L. (2011). Sanat nedir?. A. O. Alakuş, L. Mercin (Ed.), A Pegem Akademi.
- Mesara, G. (1987). Türk tezhip ve minyâtür sanatı. *Sandoz Bülteni*, 25, 9-21.
- Metropolitan Sanat Müzesi. (2021, 7 Nisan). Erişim adresi <https://www.metmuseum.org>
- Mutluel, O. (2013). İslam düşüncesinde hat sanatı veya kalemin şarkısı. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(6), 863-876.
- Nükte, M. (2014). *Üç boyutlu formlarda uygulanan yazı tasarımları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Oransay, L. D. (2012). Geleneksel Türk el sanatlarının çağdaş Türk seramik sanatına yansımaları. *Mesleki Bilimler Dergisi (Mbd)*, 1(3), 13-21.
- Ökten, S. (2007). Toplum, sanat ve estetik. *El Sanatları Dergisi (SMEK)*, 3, 78-83.
- Öney, G. (1992) *Anadolu Selçuklu mimari süslemesi ve el sanatları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özbalıkcı, M. R. (2006). *Naht*. İstanbul: T.D.V. İslâm Ansiklopedisi.
- Özbek, Ö. ve Çevik, S. (2018). Somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısı olarak geleneksel el sanatları: Gönen. *Journal of Tourism And Gastronomy Studies*, 6(4), 588-603.
- Özgeriş, M. (2014). XVIII. Yüzyıl divan şiirinde hat malzemeleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 3(2).
- Özkafa, F. (2010). Hat sanatı bakımından mushaf kitabedinin tarihî seyri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 307-326.
- Özkafa, F. (2012). Hilye-i Şerife'nin dini, edebi ve estetik boyutları. *Turkish Studies*, 7(3), 2041- 2053.

- Özkafa, F. (2018). Okçuluk ve hat sanatı. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 7(3). 1642-1672.
- Özkafa, F. (2019). Hat sanatında tasarım imkânları ve yöntemleri. *Derin Tarih Sayı* 13. 2-7.
- Rado, Ş. (1982). *Türk hattatları*. İstanbul: Yayın Matbaacılık.
- Selamet, S. (2012). Türk hat sanatı, harf devrimi ve tipografi üzerine bir değerlendirme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 171-183.
- Serin, M. (1982). *Hat sanatımız, tarihçesi-malzeme ve aletler-meşkler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Serin, M. (2003). *Hat sanatı ve meşhur hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Sezer, B. ve Karadeniz, P. G. (2013). Erzurum'da hat geleneği ve hattat tahtacı zade Mustafa Fehim efendi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (31), 174-193.
- Sözen, M. ve Uğur T. (1987). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- TDV (1997). *Hat*. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- TDV (2000). *İcazet*. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- Tezcan Akmehtem, K. ve Ödekan, A. (2006). Müze eğitiminin tarihsel gelişimi. *İtüdergisi /b*, 3(1).47-58.
- Tokat, A. ve Doğan, Ç. (2018). Ankara kalesi Bölgesi'ndeki zanaatların sürdürülebilir tasarım ve yerelleşme odaklı değerlendirmesi. *UTAK 2018: Tasarım ve Umut Konferansı* içinde (45-61. ss.). Ankara.
- Tuzcu, K. (2001). Arap yazısının ortaya çıkışı-1. nüsha, *1*(2), 158-165.
- Tüfekçioğlu, A. (1999). Tarihte ve günümüzde hat sanatının öğretim metotları. *2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri* içinde (269-78. ss.). Ankara.
- Türk ve İslam Eserleri Müzesi. (2021, 20 Nisan). Erişim adresi <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=TIE01&DistId=TIE>
- Ulusal, Z. (2008). *Hat sanatı tarihi ve Medresetü'l Hattatin (1914-1936)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Rize
- Vatansever, E. (2016). *Hattat Abdülfettah Efendi'nin taşa mahkûk eserleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Victoria ve Albert müzesi. (2021, 18 Mart). Erişim adresi <https://www.vam.ac.uk>
- Yazır, M. B. (1972). *Medeniyet âleminde yazı ve İslâm medeniyetinde kalem güzeli I. kısım*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, F. (2017). Trabzon'da kaybolan bir kültür ögesi: Geleneksel ahşap beşik. *Mavi Atlas*, 5(2), 424-437.
- Yıldız, A. V. (2012). Osmanlılar'da yazı çeşitleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(28), 47-62.
- Yücel, E. (1977). Osmanlı ağaç işçiliği. *Kültür ve Sanat Dergisi*, 58-71.
- Yücel, E. (1989). *Ahşap*. İstanbul: T.D.V. İslâm Ansiklopedisi.

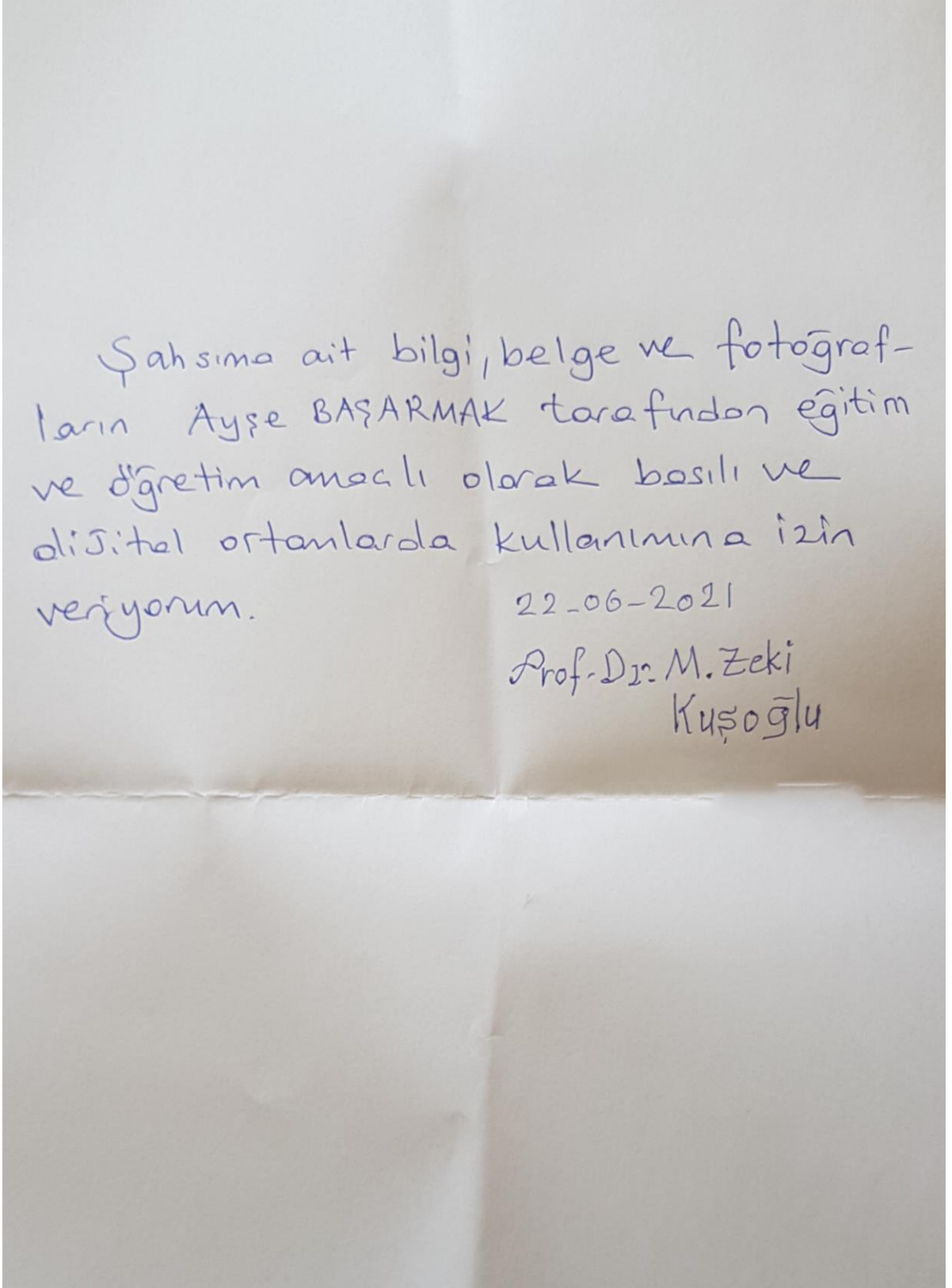
- Zariç, M. (2017a). Hat sanatında Besmele III-bağlam, motif, geometrik form. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(2/1), 192-224.
- Zariç, M. (2017b). Hat sanatında Besmele II: Hattın dizilimi ve hatta kullanılan teknikler. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1/1), 147-158.

EKLER

EK 1. İzin Belgeleri

Şahsına ait bilgi, belge ve Görsellerimin
Eğitim, öğretim amaçlı yayın, dijital ortamda,
basım ve yayın işlerinde eserlerimin kullanımını,
Seçilmesini, paylaşımını ve tanıtımını kullanılmamasında
Ayrıca basımın tanıtımında ordu ve niza gösteriyorum.
istediği gibi kullanımlarını değerlendirebilir.

19. Haziran 2021

Akıllı

Mesut DİKEK

ÖZGEÇMİŞ

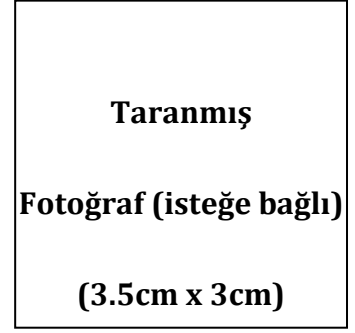
Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Ayşe BAŞARMAK

Doğum Yeri ve Yılı :

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta :

Eğitim Durumu

Lisans : Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Mesleki Deneyim

Kırşehir İmam-Hatip Lisesi 1998-2002

Kırşehir Mehmet Akif Ersoy Lisesi 2002-2015

Kırşehir Ahi Evran Kız Öğrenci Yurt Müdürlüğü 2015-(Halen)